

SODNI SVET

ŠT. 4/2016-3

KOMISIJA ZA ETIKO IN INTEGRITETO

KODEKS SODNIŠKE ETIKE
KOMENTAR

LJUBLJANA, APRIL 2016

Zadnja (posodobljena in dopolnjena) različica, januar 2017

Potnik,

če prideš na razpotje in zagledaš kažipot
in se moraš odločiti,
naj stopiš na lažjo, že izhojeno pot,
ali na težjo, še neizhojeno pot,

katero boš izbral?

Kazalo vsebine

UVODNE BESEDE PREDSEDNICE KOMISIJE ZA ETIKO IN INTEGRITETO.....	4
POMEN in KRATKA ZGODOVINA KODEKSA SODNIŠKE ETIKE.....	6
Pomen kodificiranja sodniške etike.....	6
Kratka zgodovina Kodeksa sodniške etike.....	7
ETIČNI in PRAVNI OKVIR KODEKSA SODNIŠKE ETIKE.....	9
KODEKS S KOMENTARJEM.....	12
I. KODEKS.....	12
II. NEODVISNOST.....	14
Kratka zgodovina neodvisnosti sodstva.....	14
Pojem neodvisnosti sodstva.....	15
Neodvisnost kot etična vrednota.....	17
Subjektivni in objektivni test neodvisnosti.....	19
Neodvisnost sodnika v razmerju do sodniških kolegov ter nosilcev sodne in pravosodne uprave.....	19
Dialog z javnostjo z namenom ohranjanja in krepitev neodvisnosti sodstva.....	20
III. NEPRISTRANSKOST.....	22
Pojem nepristranskosti (subjektivni in objektivni vidik).....	22
Test nepristranskosti.....	23
Izločitev sodnika.....	23
Sodnikovo vedenje pri opravljanju sodne funkcije kot izraz njegove nepristranskosti.....	24
Sodnikovo vedenje in aktivnosti zunaj sodišča kot izraz njegove nepristranskosti.....	25
Javno izražanje sodnikov.....	26
Smernice za sodnikovo javno izražanje.....	28
Sodnikovo zasebno izražanje in vedenje.....	29
IV. USPOSOBLJENOST.....	31
Stalno izobraževanje in usposabljanje kot temeljni sodnikov poklicni standard.....	31
Strokovna usposobljenost.....	32
Splošna razgledanost.....	33
Delovne in življenjske izkušnje.....	33
Veščine komuniciranja.....	34
Sodniki na vodstvenih položajih.....	34
V. PREDANOST.....	35
VI. ZDRUŽLJIVOST.....	36
Normativni in etični vidik (ne)združljivosti sodniške funkcije.....	36
Smernice za sodnikove zunajsodne pravne dejavnosti.....	37
VII. NEZDRUŽLJIVOST.....	40
Posebej o politični aktivnosti sodnikov.....	40
Posebej o finančnih in poslovnih dejavnosti.....	41
VIII. DISKRETNOST.....	43
IX. ODNOS.....	45
Odnos do strank in drugih udeležencev.....	45
Posebej o odnosu do odvetnikov, tožilcev in drugih pravnih strokovnjakov.....	46
Odnos do kolegov in sodnega osebja.....	46
Odnos sodnikov na vodstvenih položajih.....	47
X. UGLED.....	49
VIRI.....	52
SEZNAM KRATIC in OKRAJŠAV.....	54

UVODNE BESEDE PREDSEDNICE KOMISIJE ZA ETIKO IN INTEGRITETO

V moderni demokratični družbi je sodnik ob pogosto nejasnih predpisih ter pravnih prazninah namesto pasivnega bitja, ki izreka besede zakona, postal soustvarjalec prava, ki kroji družbena razmerja na podlagi svojih vrednot. To zahteva veliko odgovornost pri opravljanju sodne funkcije in etična načela v skladu s krepitvijo sodnikove vloge v družbi.

Cilj komentarja Kodeksa sodniške etike je v iskanju ravnovesja med sodnikovo neodvisnostjo na eni ter odgovornostjo in preglednostjo pri izvrševanju sodne veje oblasti in krepitvijo zaupanja javnosti na drugi strani. Ob poudarjeni preventivni in priporočilni vlogi etičnih načel je Komisija za etiko in integriteto pri pripravi komentarja izhajala iz pozitivnega pristopa, ki kot vodilo za sodnikovo vedenje pri opravljanju sodne funkcije ter v zasebnem in javnem življenju na prvo mesto postavlja preglednost. Kodeks kot zapis najpomembnejših načel, po katerih se ravna vsak sodnik, kljub nesporni rigidnosti družbene vloge sodnika tako ni seznam prepovedi. To ne sme biti ali postati niti njegova razlaga, kajti začarani krog nerazumevanja sodnikove vloge v družbi je z vsako nedomišljeno prepovedjo bolj sklenjen. Sodniki ne smemo biti izolirani od družbe, v kateri živimo, saj lahko sodni sistem učinkovito deluje le, če smo v stiku s stvarnostjo in razumemo okolje, v katerem živimo.

Kje so torej meje dopustnega? Raziskava o moralno-etičnih dilemah slovenskih sodnikov je pokazala, da ti potencialno sporne primere dojemajo in rešujejo različno. Četudi po mnenju sodnikov posamezni primer dileme sploh ne ustvarja, jo javnost lahko ocenjuje drugače, praviloma strožje. Ali takšno razhajanje pomeni, da moramo biti sodniki v svojem delovanju v nemirnih družbenih razmerah bolj zadržani, da bi si »kupili« socialni mir? Vrednostnih sodb o tem, ali je posamezno ravnanje dobro ali slabo, ni mogoče posploševati, ker so odvisne od konkretnih okoliščin – en sam odtенок lahko spremeni vse. Poleg tega etika in morala za razliko od prava nista le razumska tvorba, torej se ne dojemata samo z razumom, ampak tudi iracionalno in emocionalno. Biti sodnik je osamljen poklic, zato je morda pomembneje kot najti odgovore na vsa sporna vprašanja, da sodniki v strpni in odprti razpravi dileme ozavestimo, soočimo mnenja in nakažemo možne rešitve. K tej razpravi želi s ponujenimi smernicami za reševanje dilem v zvezi z opravljanjem sodne funkcije in zunajsodnimi aktivnostmi, ki so ponazorjene tudi s konkretnimi primeri v komentarju, prispevati tudi Komisija za etiko in integriteto.

Načela sodniške etike izražajo upanje in pričakovanje ter so daleč od uresničitve, kadar jih tisti, ki so jim namenjena, ne znajo ali niso pripravljene uporabljati. Odločilno merilo vrednosti je tudi pri tem človek – sodnik. Sojenje ni reševanje matematične enačbe. Sodnik mora biti neodvisen, nepristranski, usposobljen, predan opravljanju sodniške funkcije, diskreten ter spoštljiv in obziren do sodelavcev in udeležencev v postopku. Dober sodnik, ki zna nositi sodniško togo in ki bo lahko prispeval h krepitvi zaupanja v sodstvo, pa je vse to in več – pri opravljanju sodniške funkcije ravna

pogumno, modro, ima sposobnost poslušati in slišati ter je zavezan sodniškemu poslanstvu. Ne rešuje le spisov, ampak spore, in v strankah vidi ljudi. Biti sodnik ni služba, je način življenja.

Ljubljana, 19. aprila 2016

mag. Nina Betetto

predsednica Komisije za etiko in integriteto v mandatu 2015–2021

POMEN in KRATKA ZGODOVINA KODEKSA SODNIŠKE ETIKE

Pomen kodificiranja sodniške etike

Sodnik¹ nastopi sodniško službo z dnem, ko pred predsednikom Državnega zbora izreče naslednjo prisego: "Prisegam, da bom sodniško funkcijo opravljal/-a v skladu z ustavo in zakonom ter sodil/-a po svoji vesti in nepristransko." (23. člen ZSS)

Sodnikovo temeljno moralno vodilo pri sojenju, povzdignjeno tudi na raven pravnega načela, je njegova vest. Ta pa človeku ni dana vnaprej, temveč se s socializacijo večinoma spontano oblikuje v posameznikovi notranjosti in ga zavezuje intimno (od znotraj). Ob tem vsebuje sodniška prisega tudi zavezo sodnika ustavi in zakonu (pravu), s čimer je zagotovljeno, da bo pri odločanju uveljavljal načela splošnosti, predvidljivosti, enakopravnosti, formalizma in vse druge norme modernega prava, ki zagotavljajo zakonito in ustaljeno sodno prakso ter uveljavljanje pravne države. Seveda pa je tudi znotraj takšnega pravnega okvira še vedno relativno veliko prostora za sodnikovo delovanje po lastni vesti, kar vnaša v njegovo pravno odločanje, ki naj bi bilo zaradi zagotavljanja enotne sodne prakse čim bolj racionalizirano in objektivizirano, relativno »vpliven« subjektivni element. Morebitni »specifični« moralni nazori posameznega sodnika (na primer določeni predsodki glede osebnostnih lastnosti udeležencev v sodnem postopku) lahko pri sojenju precej vplivajo na izid obravnavane zadeve, bodisi s sodnikovimi odločitvami o pomembnejših procesnih dejanjih bodisi neposredno pri njegovem sprejemanju (končne) odločitve. Vseh takšnih in drugačnih sodnikovih moralnih nazorov, ki bi lahko neustrezno vplivali na pravno odločanje, ni mogoče ustrezno nadzirati ali omejiti s pravnimi normami, saj se pravo ne more in tudi ne sme preveč usmerjati na urejanje sodnikovih notranjih moralnih občutij in prepričanj. Zato je pomembna SODNIŠKA ETIKA², ki je

skupek temeljnih in prevladujočih moralnih norm o tem, kako naj sodnik ravna in se obnaša pri svojem delu in v zasebnem življenju, da bo izpolnil svoje sodniško poslanstvo in s tem upravičil zaupanje javnosti v sodstvo.

Kodeks sodniške etike določa pravila za službeno in zasebno ravnanje in vedenje sodnikov zaradi varovanja neodvisnosti, nepristranskosti in poštenosti sodnikov ter ugleda sodniške službe. Sodniki so dolžni spoštovati kodeks sodniške etike pri opravljanju sodniške službe in zunaj nje (28. člen ZS).

1 Moška slovnicična oblika sodnik je v besedilu uporabljena kot nevtralni izraz za moške in ženske.

2 Miro Cerar, Etika sodnika, zbornik Javna etika in integriteta: Odgovornost za skupne vrednote, Komisija za preprečevanje korupcije, Ljubljana 2002, stran 254, pridobljeno s spletne strani

https://www.kpk-rs.si/upload/datoteke/Zbornik_Javna_etika_in_integriteta_odgovornost_za_skupne_vrednote.pdf
%281%29.pdf.

Sodstvo kot porok pravičnosti, ki je temeljna vrednota pravne države, mora uživati zaupanje javnosti, če naj bo uspešno pri izpolnjevanju svojih nalog. Zaupanje v sodstvo pa se gradi predvsem na zaupanju posameznemu sodniku, to pa na ravnanju sodnika tako v poklicnem kot zasebnem življenju.

Namen kodificiranja sodniške etike je zato večplasten in ima več ciljev. Zapis etičnih standardov je predvsem utemeljen s skrbjo za pravilen postopek odločanja, s ciljem, da sodniki svojo funkcijo izvajajo neodvisno in nepristransko. Temelji tudi na potrebi po učinkoviti porazdelitvi sodniških virov, s ciljem, da sodniki dovolj časa namenijo svoji temeljni nalogi, tj. razsojanju v konkretnih sporih.³ Z zapisom etičnih načel v obliki kodeksa se zato želi med sodniki utrjevati zavest o pripadnosti sodniškemu poklicu. Kodeks je vodilo in pomoč sodnikom pri reševanju etičnih dilem, s katerimi se srečujejo v poklicnem in zasebnem življenju. Namenjen pa je tudi širši javnosti, ker na eni strani pojasnjuje, kaj lahko pričakuje od sodnikov, na drugi strani pa pri njej z zapisom poklicnih etičnih načel utrjuje zaupanje v sodstvo in ugled tega poklica.

Zaupanje javnosti je „krhka dobrina“. Če javnost ne verjame, da je sojenje pošteno in nevtralnno, sodbe manj spoštuje, kar zmanjšuje legitimnost sodstva. Za ohranjanje javne podpore in spoštovanje sodstva je zato odločilno, da sodniki pri svojih ravnanjih dosledno spoštujejo (zapisane in nezapisane splošno sprejete) etične standarde.

Kratka zgodovina Kodeksa sodniške etike

Zavest o tem, „da mora biti sodnik samozavesten, neodvisen, razgledan, strokovno podkovan in odgovoren izvrševalec sodne funkcije, ki se ne čuti uradnika in ne rešuje spisov, marveč odloča o raznih vprašanjih in težavah, pravicah in dolžnostih ter o stranpoteh ljudi, ki so nemalokrat življenjsko zainteresirani, da se njihova zadeva čim prej reši“⁴, je med slovenskimi sodniki stalnica. Ti so že eno leto po ustanovitvi Slovenskega sodniškega društva sprejeli Kodeks sodniške etike (oktober 1972), ki je bil takrat edini takšen kodeks v nekdanji SFRJ, pa tudi eden redkih v svetu. V okviru društva je bilo organizirano tudi častno razsodišče.

Po osamosvojitvi je bil v okviru SSD na občnem zboru 8. junija 2001 sprejet nov Kodeks sodniške etike s komentarjem. Čeprav zavezuje le člane društva, je bilo njegovo poslanstvo že od začetka zastavljeno širše. Namenjen je tudi širši javnosti kot pojasnilo, kaj lahko pričakuje od sodnikov, in pristojnim državnim organom kot ustrezno razlagalno merilo formalno zavezujočih pravil glede sodnikove neodvisnosti in odgovornosti. Svet za sodniško etiko pri SSD je do danes sprejel nekaj stališč.⁵

3 Peter Krug, Urejanje zunajsodnega dela sodnikov: Etični standardi in njihova uporaba v Združenih državah Amerike, Pravniki, 2008, št. 7–8, str. 331–362.

4 Svetozar Polič, Kako smo ustanovili sodniško društvo, Slovensko sodniško društvo: Naših 40 let, Ljubljana 2011, pridobljeno s spletne strani http://www.sodnisko-drustvo.si/files/dogodki/40_letnica_ssd/slovensko_sodnisko_drustvo_nasih_40_let_zbornik.pdf.

5 Glej spletno stran SSD <http://www.sodnisko-drustvo.si/>.

Aprila 2014 je bila v sodelovanju s Komisijo za preprečevanje korupcije RS med slovenskimi sodniki izvedena raziskava o moralno-etičnih dilemah sodnikov.

Sodni svet je 9. septembra 2014 sprejel stališče, v katerem je spoštovanje Kodeksa sodniške etike SSD-ja priporočil vsem sodnikom. Hkrati je njegova načela sprejel tudi kot vodilo pri svojem odločanju o nezdržljivosti del s sodniško funkcijo in pri sprejemanju načelnih stališč v zvezi z etiko in integriteto sodnikov.

Že pred zadnjo novelo Zakona o sodiščih (novela ZS-L) je Sodni svet ob konkretnih primerih zavzel nekaj načelnih stališč v zvezi z etiko in integriteto. Z novelo ZS-L je dobil dodatne pristojnosti na področju sodniške etike in integritete. Po 28. členu ZS mora Sodni svet sprejeti kodeks sodniške etike in imenovati komisijo za etiko in integriteto, ki sprejema načelna mnenja glede ravnanj, ki pomenijo kršitev kodeksa sodniške etike, izdaja priporočila za spoštovanje pravil sodniške etike in integritete v skladu s kodeksom sodniške etike, sprejema smernice s področja sodniške etike in integritete v skladu s kodeksom sodniške etike in v sodelovanju s Centrom za izobraževanje v pravosodju skrbi za izobraževanje in usposabljanje sodnikov na področju sodniške etike in integritete.

Na 55. seji 11. junija 2015 je Sodni svet sprejel Kodeks sodniške etike. Na 57. in 62. seji (3. september 2015 in 19. november 2015) je imenoval pet članov Komisije za etiko in integriteto, 15. decembra 2015 pa je bila (prva) ustanovna seja Komisije za etiko in integriteto.

Besedilo pričujočega komentarja je Komisija za etiko in integriteto sprejela na 4. seji 19. aprila 2016. Podlaga in izhodišče razmišljanj komisije v komentarju je bilo besedilo komentarja kodeksa SSD iz leta 2001, ki ga je ob soglasju SSD komisija v celoti (deloma dobesedno deloma pa smiselno) vključila v besedilo pričujočega komentarja ter ga nadgradila in dopolnila s spoznanji različnih domačih, mednarodnih in tujih normativno-etičnih aktov/besedil s področja sodniške etike. Tako je pričujoči komentar na eni strani nadgradnja in nadaljevanje dosedanjih prizadevanj slovenskega sodništva s področja sodniške etike, na drugi strani pa začetek novega poglavja poklicne etike slovenskih sodnikov. Skrb za prepoznavanje nasprotja interesov in ozaveščanje sodnikov o poklicni etiki se zato z objavo komentarja ne konča. Komisija bo smernice etičnega vedenja sodnikov dopolnjevala in nadgrajevala naprej, predvsem na podlagi presoje konkretnih ravnanj sodnikov s sprejemanjem načelnih mnenj in nato na podlagi novih spoznanj spletno različico komentarja tudi v prihodnje posodabljala in dopolnjevala.⁶

6 Sklep komisije, sprejet na 9. seji 29. 11. 2016.

ETIČNI in PRAVNI OKVIR KODEKSA SODNIŠKE ETIKE

V kodeks je Sodni svet vključil vrednostna priporočila o tem, kakšno mora biti delovanje in obnašanje sodnikov pri izvajanju sodne oblasti in v zasebnem življenju, ki so se v daljšem času spontano in avtonomno oblikovala v slovenskem in mednarodnem sodništvu (na primer Kodeks sodniške etike SSD iz oktobra 1972, Kodeks sodniške etike SSD s komentarjem iz junija 2001, Bangalorska načela sodniške etike itn.).

Ob tem je upošteval tudi ustavne in zakonske okvire sodniškega poslanstva in temeljne mednarodne smernice.

Cilj kodeksa je, da se na ravni sodstva uresničujejo ustavni temelji Republike Slovenije. Slovenija je demokratična država (1. člen URS), ki temelji na konceptu delitve oblasti, po katerem je sodstvo enakovredni in neodvisni izvajalec dela oblasti (3. in 125. člen URS). Ta oblast sodstvu ni lastna, temveč mu jo je podelilo ljudstvo (3. člen URS) in je zato vezana na ustavo in zakon (125. člen URS). Slovenija je država vseh svojih državljanek in državljanov (3. člen URS), ki spoštuje temeljne pravice in svoboščine vseh ljudi (5. člen URS) ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino (14. člen URS).

Kodeks uresničuje tudi zakonska načela, ki opredeljujejo sodniško poslanstvo. Sodnik je pri opravljanju sodniške funkcije vezan na ustavo in zakon. V skladu z ustavo je vezan tudi na splošna načela mednarodnega prava ter na ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe (prvi odstavek 3. člena ZS). Pri uporabi prava je neodvisen v razmerju do sodišča višje stopnje, tudi če je v konkretni zadevi to že izrazilo svoje pravno mnenje (prvi in drugi odstavek 11. člena ZS). V njegov neodvisni položaj tudi sicer ni dovoljeno posegati nikomur. V okviru sodne uprave in izvajanja nadzora nad njenim izvajanjem ni dovoljeno posegati v neodvisni položaj sodnika pri odločanju o zadevah, ki so mu dodeljene v reševanje (drugi odstavek 60. člena ZS). Pri službenem nadzoru ni dovoljeno posegati v neodvisnost sodnika pri opravljanju sodniške funkcije (drugi odstavek 79. a člena ZSS). V okviru disciplinskega postopka ni dovoljeno posegati v neodvisnost sodnika pri opravljanju sodniške funkcije (četrti odstavek 80. člena ZSS). Služba za nadzor pri izvajanju svojih pristojnosti ne sme posegati v neodvisnost sodnika pri opravljanju sodniške službe, v domnevo nedolžnosti, tajnost sodnega postopka ali jamstvo poštenega sojenja in ne sme pregledovati sodnih spisov, razen v delu, ki se nanaša na taksne in administrativne preglede (peti odstavek 65. a člena ZS). Ministrstvo, pristojno za pravosodje, pri izvajanju svojih pristojnosti ne sme posegati v neodvisnost sodnika pri opravljanju sodniške službe, v domnevo nedolžnosti, tajnost sodnega postopka ali jamstvo poštenega sojenja (tretji odstavek 67. a člena ZS).

Sodnik mora vselej ravnati tako, kot bi imel pred seboj nedoločeno število istovrstnih primerov. O

pravicah in dolžnostih ter obtožbah mora odločati brez nepotrebnega odlašanja, neodvisno in nepristransko (tretji in četrti odstavek 3. člena ZS).

Sodnik se mora vselej (tudi pri uresničevanju svojih pravic) vesti tako, da varuje nepristranskost in neodvisnost sojenja, sodniški ugled in samostojnost sodne oblasti. Sodnik ne sme ovirati delovanja sodišča zaradi uveljavljanja svojih pravic. Svojo službo mora opravljati s polno predanostjo in izpolnjevati svoje obveznosti po svojih najboljših močeh (2. in 37. člen ZSS).

Sodnik mora obdržati zase vse, kar v okviru opravljanja službe izve o strankah in njihovih pravnih in dejanskih razmerjih, ter varovati tajnost vseh podatkov, do katerih javnost nima dostopa. V javnosti se ne sme vnaprej izražati o pravnih in dejanskih vprašanjih, ki so predmet zadeve, o katerih še ni pravnomočno odločeno, oziroma zadeve, v kateri je vloženo kakšno izredno pravno sredstvo (38. člen ZSS).

Sodnik ne sme sprejemati daril ali drugih koristi v zvezi s svojo službo. Prav tako ne smejo sprejemati daril ali drugih koristi v zvezi s sodnikovo službo njegov zakonec in drugi družinski člani, sorodniki in druge osebe, ki živijo s sodnikom v skupnem gospodinjstvu (39. člen ZSS).

Sodnik tudi ne sme opravljati funkcij ali dejavnosti, ki so po ustavi ali zakonu nezdružljive s sodniško funkcijo (3. člen ZSS). Tako funkcija sodnika ni združljiva s funkcijami v drugih državnih organih, organih lokalne samouprave in organih političnih strank (133. člen URS). Sodnik ne sme opravljati odvetniških ali notarskih poslov oziroma gospodarske ali druge pridobitne dejavnosti. Sodnik ne sme opravljati poslovodskih poslov in ne sme biti član upravnega ali nadzornega odbora gospodarske družbe ali druge pravne osebe, ki se ukvarja s pridobitno dejavnostjo (41. člen ZSS). Sodnik ne sme sprejeti tudi nobene druge zaposlitve ali dela, ki bi ga oviralo pri opravljanju službe ali nasprotovalo ugledu sodniške službe oziroma vzbujalo vtis, da pri opravljanju svoje službe ni nepristranski. Sme pa opravljati pedagoška, znanstvena, publicistična, raziskovalna ali druga podobna dela v pravni stroki, če s tem ni ovirano opravljanje sodniške službe in pod pogojem, da o sprejemu dela predhodno pisno obvesti predsednika sodišča. Za opravljanje del iz prejšnjega odstavka ali drugih del, ki jih sodnik lahko opravlja poleg sodniške službe, sodnik ne sme skleniti delovnega razmerja (42. in 43. člen ZSS).

Kodeks upošteva tudi najpomembnejše mednarodne smernice na področju sodniške etike, na primer:

- Bangalorska načela sodniške etike (Bangalore Principles of Judicial Conduct), ki jih je leta 2006 sprejel Ekonomsko socialni svet Združenih narodov,
- Načela, vrednote in kakovosti sodniške etike, ki jih je sprejela Evropska mreža sodnih svetov (ENCJ),
- Magno carto sodnikov, ki jo je ob deseti obletnici na 11. plenarnem zasedanju (Strasbourg, od 17. do 19. novembra 2010) sprejel Posvetovalni svet evropskih sodnikov (CCJE) pri

Svetu Evrope,

- mnenja CCJE št. 1, 3, 4, 7, 12, 16 in 18 glede neodvisnosti sodstva, sodniške etike, odnosu sodstva do drugih predstavnikov pravne stroke, medijev in javnosti, glede stalnega izobraževanja sodnikov,
- Priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope CM/Rec(2010)12 glede neodvisnosti, učinkovitosti in vlogi sodnikov,
- Temeljna načela Združenih narodov o neodvisnosti in samostojnosti sodstva, sprejeta leta 1985, in druge.

KODEKS S KOMENTARJEM

I. KODEKS

Kodeks sodniške etike je zapis najpomembnejših načel, po katerih se ravna vsak sodnik.

Komentar:

1. Kodeks vsebuje poklicne in osebnostne etične zapovedi, ki so zapisane v obliki vrednostnih priporočil in katerih cilj je usmerjati delovanje in obnašanje sodnikov pri izvajanju sodne oblasti in v zasebnem življenju. Te so plod spontanega in avtonomnega procesa, ki je v slovenskem in mednarodnem sodništvu prisoten ves čas. Zato je kodeks deklaratorni zapis etičnih vrednot, ki temeljijo na splošnem mnenju, da morajo sodniki tako individualno kot kolektivno spoštovati častnost in ugled sodniške službe ter si prizadevati za krepitev zaupanja javnosti v sodstvo.

2. Etika, drugače kot pravo, pripada svobodnemu svetu, nastaja v svobodi in nagovarja svobodne posameznike.⁷ Zaživi šele, ko jo posamezniki ponotranjijo in avtonomno (brez prisile) uresničujejo. Etika (in morala) se ne doživlja samo z razumom, temveč z vsem človeškim bistvom, zato je drugače kot pravo, ki je razumsko, tudi iracionalna in emocionalna. Je tudi prožna in ni (tako kot pravo) vpeta v natančno določene ali vsaj vnaprej določljive oblike. Njene vrednostne sodbe o tem, ali je posamezno ravnanje dobro ali slabo, je zato težko posploševati, saj se prilegajo okoliščinam posameznega primera in imajo posluš za odtenke, kar pravo večkrat spregleda, ko posplošuje vedenja in ravnanja ljudi. Njena temeljna naloga pa ni tako kot v pravu vnašati red v družbo, ampak zagotavljati človečnost,⁸ to je tisto kakovost sojenja, brez katere se lahko še tako pravnoformalno pravilna odločitev spremeni v svoje nasprotje.

3. Ker pripada etika svobodnemu svetu in ni vpeta v natančno določene oblike, etična izhodišča v kodeksu niso naštetá izčrpno. V kodeksu so zapisana le najpomembnejša od njih. Sodnik se mora zato ravnati ne le po kodeksu, ampak tudi po splošno priznanih etičnih standardih.

4. Kodeks podaja priporočila za delovanje in obnašanje sodnikov tako pri izvajanju sodne oblasti kot v zasebnem življenju. Njegova načela nagovarjajo vse sodnike (28. č člen ZS).

5. Čeprav načela kodeksa zavezujejo sodnike pri izvajanju sodne oblasti, pa njihov namen ni uveljavljanje sodnikove disciplinske, kazenske ali civilne odgovornosti. Nespoštovanje ali kršitev katerega od načel kodeksa zato ne more avtomatično pomeniti disciplinske kršitve, civilnega

⁷ Jan Zobec, Sodnikove etične dileme, Podjetje in delo, 2007, št. 6–7, str. 1553–1572.

⁸ Marijan Pavčnik, Teorija prava, Prispevek k razumevanju prava, 2015, stran 267–271.

prekrška ali kaznivega dejanja. Prav tako ne morejo biti načela kodeksa sredstvo za uveljavljanje odgovornosti sodnikov za sprejete odločitve v sodnih postopkih. Glede na ustavno pravico do neodvisnega in nepristranskega sojenja so materialni vidiki sojenja (tj. ugotovitve glede bistva zadeve v sodnem odločanju) onkraj sistema sodniške discipline in so stvar presoje le pritožbenih in revizijskih postopkov.⁹

6. Namen zapisa etičnih načel tudi ni v tem, da bi se nanje lahko sklicevale stranke in njihovi pooblaščenici v odprtih sodnih postopkih za pridobivanje prednosti v postopkih, temveč da bi javnost, pravna stroka in predstavniki drugih dveh vej oblasti bolj razumeli delovanje in poslanstvo sodne veje oblasti ter kaj lahko pričakujejo od sodnikov in sodstva.

9 Krug Peter, Urejanje zunajsodnega dela sodnikov: Etični standardi in njihova uporaba v Združenih državah Amerike, *Pravnik*, 2008, št. 7-8, str. 331–362.

II. NEODVISNOST

Sodnik vzdržuje in varuje svojo neodvisnost in neodvisnost sodstva
in
ne dovoljuje nobenih posegov, ki bi lahko ogrozili neodvisno opravljanje sodniške funkcije.

Komentar:

1. Neodvisnost (II. načelo kodeksa) in nepristranskost (III. načelo kodeksa) sodstva/sodnikov sta temeljna pogoja za obstoj demokracije, varstvo človekovih pravic in svobode vsakega posameznika, delovanje vladavine prava in doseglo ideala poštenega sojenja ter urejeno delovanje ekonomske podlage družbe. Med seboj sta neločljivo povezana in neodvisna ter se glede navedenih ciljev dopolnjujeta in v posameznih pojavnostih prekrivata. Sodnik, ki je odvisen, ne more biti nepristranski; neodvisni sodnik pa ni nujno nepristranski.

Kratka zgodovina neodvisnosti sodstva

2. Neodvisnost sodstva se je razvijala skupaj z načelom delitve oblasti in je plod medsebojnega cikličnega vplivanja nacionalnih pravnih sistemov in mednarodnih pravnih prizadevanj za vzpostavitev vladavine prava na temelju načela delitve oblasti.

3. O tem, da je treba absolutno oblast omejiti in razdeliti med različne nosilce, so razmišljali že v antiki Cicero, Aristotel in Platon.¹⁰ Pomemben korak v to smer je nato Magna Carta Libertatum (1215), ki je nastala kot posledica političnega kompromisa med angleškim kraljem in plemiči in s katero so plemiči pridobili določene pravice, ki so omejevale kraljevo absolutno oblast. V njej je bilo prvič zapisano, da je v pravice svobodnih posameznikov dopustno poseči samo na podlagi zakonite sodbe in da dostop do sodnega varstva ne sme biti zavržen ali prepozen. Zamisel o načelu delitve oblasti in neodvisnosti sodstva v tem okviru se je nato začela uresničevati po angleški revoluciji v letu 1688 (Bill of Rights, 1689) ter v okviru angleške politične filozofije (John Locke, 1632–1704) in francoske razsvetljenske filozofije (Charles de Montesquieu, 1689–1755). Prav Montesquieu je državno oblast ločil na tri veje, zakonodajno, izvršilno in sodno, in postavil zahtevo, da mora vsako od teh treh oblasti opravljati druga oseba in drug državni organ, ki naj bo pri tem omejen z drugima dvema organoma.¹¹ Načelo delitve oblasti je leta 1787 prva uradno razglasila ustava Združenih držav Amerike, pozneje pa tudi francoska Deklaracija o pravicah človeka in državljana iz leta 1789, v kateri je zapisano, da družba, v kateri ni uveljavljeno načelo delitve oblasti, sploh nima ustave in ni svobodna, in nato francoska revolucionarna ustava iz leta 1791 ter druge ustave buržoaznih držav. Uradni začetek in prvi pravni koncept neodvisnosti sodstva pa pomeni Act of Settlement, zakon o prestolonasledstvu, ki je 1701 uzakonil načelo neodvisnosti

¹⁰ Lovro Šturm, Omejitve oblasti, ustavna izhodišča javnega prava, Nova revija (1998), str. 11–14.

¹¹ Marko Novak, Delitev oblasti, Medigra prava in politike, Cankarjeva založba, 2003, str. 92–97.

sodstva v Angliji, zagotovil trajni mandat sodnikom in določil razloge za prenehanje sodniške funkcije.

4. Proces uveljavljanja načela delitve oblasti in neodvisnosti sodstva se je iz Anglije širil na mednarodnopravno področje, ti dve načeli pa so začeli vključevati v mednarodne dokumente in s tem povratno vplivali na nacionalne pravne sisteme. Pravico do neodvisnega sodišča tako izrecno določajo Splošna deklaracija človekovih pravic, Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, Konvencija Sveta Evrope o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Pogodba o Ustavi za Evropo itd. Pomembni dejavniki, ki vzpostavljajo in krepijo kulturo neodvisnosti sodstva v posameznih državah, so tudi judikatura ESČP in Sodišča Evropske unije ter drugi, sicer nezavezujoči akti mednarodnih (meddržavnih in nevladnih) organov in organizacij (Posvetovalnega sveta evropskih sodnikov in Odbora ministrov pri Svetu Evrope, Evropske mreže sodnih svetov, Ekonomskega socialnega sveta Združenih narodov, Mednarodnega sodniškega združenja, Mednarodnega združenja za neodvisnost sodstva in svetovni mir itd.).

Pojem neodvisnosti sodstva

5. Neodvisnost sodstva pomeni svobodo sodnika pred kakršnimkoli vplivanjem in nadzorom, ki ni predviden z zakonom. Gre torej za svobodo sodnika od vseh nedovoljenih zunanjih vplivov pri sojenju, ki bi ovirali pravilni nadzor pravnih položajev ter enakost v uporabi zakona in pred njim. V svojem minimumu sodna neodvisnost pomeni, da je sodnik pri reševanju konkretnega primera vezan samo na zakon in svojo vest, prost pri tem vseh zunanjih vplivov.¹² Neodvisni sodnik tudi ni vezan na vsak zakon, ampak svobodno presoja, ali je zakon ustavnoskladen in ali ga je mogoče ustavnoskladno razlagati.¹³

6. Neodvisnost sodstva zato ni in ne more biti absolutna, saj sodnik v imenu neodvisnosti ni pooblaščen, da sodi, kot mu je všeč, temveč je pri tem vezan na zakon in ustavo ter svojo vest. Neodvisnost sodnikov zato tudi ni privilegij sodne veje oblasti, temveč pravica državljanov, da o njihovih pravicah brez nepotrebnega odlašanja odloča od zakonodajne in izvršilne veje oblasti ter od drugih vplivov neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče.¹⁴ Je torej odgovornost, naložena sodnikom z namenom, da se jim omogoči soditi pošteno in nepristransko, na podlagi zakona in presoje dokazov, brez zunanjih pritiskov in vplivov ter strahu, da bi se kdorkoli vmešaval v sojenje.

7. Pojem neodvisnosti sodstva/sodnikov ima več vidikov in ga je mogoče opredeliti na različne načine. Ti načini se med seboj prepletajo in dopolnjujejo. Sodnikova dolžnost je podpirati vse vidike neodvisnosti.

8. Institucionalna (kolektivna) neodvisnost je neodvisnost sodstva kot celote, ki sodstvu kot

12 Konrad Plauštajner, Pravica do neodvisnega sodnika, Podjetje in delo, 1994, št. 5–6, stran 837–845.

13 Marijan Pavčnik, Neodvisnost sodnikov, Odvetnik, 2014, št. 68.

14 Tako Ustavo sodišče RS na primer v zadevah U-I-60/06, U-I-214/06, U-I228/06.

nosilcu dela oblasti zagotavlja neodvisnost od drugih subjektov, predvsem drugih dveh vej oblasti, in je predpogoj za neodvisnost vsakega posameznega sodnika (individualna neodvisnost). Njeno bistvo je vtakano v najvišji pravni akt (ustavo) z različnimi instituti in pravicami, zlasti z načelom delitve oblasti (3. člen URS); pravico do poštenega in nepristranskega sojenja (23. člen URS); jamstvom, da lahko samo zakon določi pristojnost sodišč s hkratno prepovedjo ustanavljanja ad hoc (izrednih) sodišč (126. člen URS), kar preprečuje, da bi se „oblast“ sodstva ožila s prenosom pristojnosti na druge, dnevni politiki podrejene organe; z ustanovitvijo Sodnega sveta, ki kot neodvisni organ ustavne ravni brani njegovo neodvisnost (131. člen URS); s prepovedjo združevanja sodniške funkcije s funkcijami v drugih državnih organih, organih lokalne samouprave in organih političnih strank (133. člen URS); s prepovedjo retroaktivne veljavnosti pravnih aktov (155. člen URS), s čimer se zagotavlja, da drugi dve veji oblasti ne moreta posegati v odločitve sodišč s poznejšim spreminjanjem pravnih predpisov.

9. Konkretizirano je na zakonski ravni z načeli in določbami, kot so:

- dolžnost vseh (fizičnih in pravnih oseb, državnih organov in sodišč) spoštovati pravnomočne odločbe sodišč in nedopustnost, da drugi državni organi preprečijo njihovo izvršitev (2. člen ZS);
- konkretizacija ustavne pravice do zakonitega (naravnega) sodnika (14. člen do 17. b člen ZS), ki zagotavlja, da v posamezni zadevi sodi sodnik, ki je izbran po vnaprej določenih pravilih; in
- določbe, ki sodstvu zagotavljajo, da ključne odločitve, ki se nanašajo na delovanje sodne veje oblasti, zlasti glede položaja sodnikov, sprejemajo sodniki sami oziroma imajo pri sprejemanju takšnih odločitev pomemben vpliv (na primer določba 28. člena ZS o pristojnostih Sodnega sveta; določbe o pristojnostih personalnih svetov, nosilcev sodne uprave).

10. Individualna neodvisnost je neodvisnost posameznega sodnika v procesu reševanja sporov, ki se deli na vsebinsko (funkcionalno) in organizacijsko (osebno) neodvisnost. Tudi ta vidik neodvisnosti je vtakan že v ustavo in nato konkretiziran z zakonskimi določili.

11. Vsebinska neodvisnost pomeni, da se nihče ne sme vmešavati v sojenje sodnika, ne vsebinsko (sprejemanje odločitev) ne procesno (vodenje postopkov) in ne strokovno-tehnično (izdelava osnutkov sodnih odločb in sodnih pisanj ipd.). Je torej neodvisnost od kakršnihkoli navodil pri sojenju in se razteza vse od neodvisnosti od zakonodajne in izvršilne veje oblasti, do neodvisnosti od nosilcev upravnosodne in pravosodne oblasti ter družbe (medijev, javnega mnenja, določenih skupin ljudi itd.). Zagotavlja jo 125. člen URS, konkretiziran v 3. členu ZS, po katerem je sodnik pri opravljanju sodniške funkcije vezan le na ustavo, zakon, splošna načela mednarodnega prava ter na ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe. Posledično nihče ne more in ne sme posegati v neodvisni položaj sodnika pri odločanju in vodenju zadev, ki so mu dodeljene. Vsebinska neodvisnost sodnika je tako omejena le z načelom ustavnosti in zakonitosti. Sodniki morajo pri

odločanju upoštevati veljavno ustavno in zakonsko pravo ter splošno priznana pravna načela, kot na primer načelo pravičnosti in človečnosti. S tem so določene obvezne normativne meje, ki jih mora spoštovati vsak sodnik.

12. Organizacijska neodvisnost po drugi strani zagotavlja, da ima sodnik delovno mesto in delovne pogoje, ki mu omogočajo, da odloča brez kakršnih koli pritiskov in omejitev.¹⁵ V zvezi s tem je bistveno zlasti, da imenovanje sodnikov na sodniška mesta ni politično; da imajo sodniki zagotovljeno materialno in procesno imuniteto pri opravljanju sodniške funkcije (134. člen URS); da jim je zagotovljeno primerno plačilo za delo¹⁶; da imajo zagotovljen trajni mandat za opravljanje sodniške funkcije, vključno z varovalkami zoper premestitev v času trajanja mandata (129. in 132. člen URS); in da lahko njihove odločitve spreminjajo le instančna sodišča.

13. Poleg institucionalne in individualne neodvisnosti je sodnikovo neodvisnost oziroma neodvisnost sodstva mogoče opredeliti kot notranjo in zunanjo. Pri zunanji neodvisnosti gre za neodvisnost sodstva in sodnikov od zunanjih vplivov, predvsem političnih elit, politične volje, ekonomskih interesov in različnih drugih (nedovoljenih) družbenih vplivov na sojenje. Notranja neodvisnost pa je neodvisnost posameznega sodnika znotraj sodstva, od drugih kolegov in nadrejenih, pri čemer gre tako za vsebinsko kot tudi organizacijsko neodvisnost. Ta vrsta neodvisnosti preprečuje, da bi kdorkoli, ki deluje znotraj sodstva, lahko vplival na sodnike pri odločanju in vodenju postopkov. To velja tako za odnos nosilcev sodne uprave do posameznega sodnika (drugi odstavek 60. člena ZS) in nosilcev drugih vej oblasti, ki imajo določene pristojnosti glede sodne uprave (peti odstavek 65. a člena ZS in tretji odstavek 67. a člena ZS), kot tudi za odnos med sodišči prve in druge stopnje glede uporabe prava (drugi odstavek 11. člena ZS).

Neodvisnost kot etična vrednota

14. Sodniki morajo storiti vse v podporo neodvisnosti sodstva tako na institucionalni kot individualni ravni. Vendar pa sodniška neodvisnost ni samo zadeva institucionalne in individualne (sistemske) ureditve, temveč tudi osebne naravnosti vsakega posameznega sodnika. Je stvar etičnega odnosa sodnikov do njihovega poslanstva. To pa je osebna odlika, ki jo mora sodnik pri sebi vseskozi negovati, se glede nje tudi izobraževati in jo imeti pod nenehno samokontrolo. Zavedati se mora, da bo od njega v določenih primerih terjala poklicni pogum pri sprejemanju odločitev, ki ne bodo imele podpore v javnosti, spet v drugih primerih pa napor ob preskušanju mej zakonov pri iskanju pravične odločitve.

15. Sodnik mora glede svoje neodvisnosti in neodvisnosti sodstva predvsem izkazovati in podpirati visoke standarde sodniškega poklica. Sodnikov poklicni in osebni ugled je jamstvo zaupanja javnosti v neodvisnost sodstva, zaupanje javnosti pa (poleg ustavnih in zakonskih jamstev) temelj legitimnosti sodstva. Legitimnost sodstva namreč ne temelji na demokratično izjavljeni volji

15 Marijan Pavčnik, Neodvisnost sodnikov, Odvetnik, 2014, št. 68, str. 10.

16 Tako Ustavno sodišče RS v zadevi U-I-60/06.

ljudstva, ampak na neodvisnosti in prepričljivosti sodb ter visoki strokovnosti in etični integriteti. Ker je nosilec sodne oblasti posamezni sodnik, sta zaupanje javnosti in legitimnost sodstva odvisna od tega, kdo je oseba, ki ji je zaupano neposredno usmerjati življenje posameznikov s svojimi odločitvami.¹⁷

16. Da bo sodnik kot posameznik uresničeval individualno in institucionalno neodvisnost sodstva, se mora zavedati, da je nosilec državne oblasti, in mora zato poklicno delovati v skladu s tem položajem in tako, kot se pričakuje od najbolj odgovornih državljanov. S skrbnostjo, vestnostjo, prizadevnostjo in strokovno pozornostjo mora izpolnjevati svoje poklicno poslanstvo. Z neoporečnim obnašanjem, ki ga zagotavlja z obvladanim vedenjem, pokončnostjo, vljudnostjo in intelektualno poštenostjo ter varovanjem osebnega dostojanstva vsakogar, mora zagotavljati spoštovanje etičnih zapovedi.

17. Sodnik mora biti sposoben opravljati sodniško funkcijo neodvisno od kakršnihkoli zunanjih vplivov: socialnih, ekonomskih, političnih, medijskih, javnomnenjskih itd. Sodno oblast mora izvajati na podlagi presoje dejstev in dokazov v skladu s svojo vestjo, zakonom in ustavo, pri čemer ne sme dovoliti nobenih posegov v svojo neodvisnost.

18. Sodnik se ne sme ozirati na to, ali ima zakon, ki ga mora v določenem konkretnem primeru uporabiti, podporo javnosti in ali so stranke določenega konkretnega postopka v javnosti, pri medijih, državnih uradnikih, sodnikovih sorodnikih in prijateljih priljubljene ali osovražene. Sodnikovega izvajanja sodne oblasti ne smejo zamajati pristranski interesi, javno protestiranje ali strah pred kritiko. Vsakršne poskuse vplivati nanj (politične, uradne, medijske, prijateljske, družinske in druge) mora zato pokončno in takoj zavrniti.

19. Neodvisnost in nepristranskost pa od sodnika ne zahtevata, da se od družbe izolira in svoje zasebno življenje omeji na dom, družino in ozek krog prijateljev.¹⁸ Sodnik ne sme biti ločen od družbe in mora ob upoštevanju svojega poslanstva ohraniti tesno povezanost z njo. Živeti, dihati, misliti in sodelovati mora pri družbenih dogajanjih, saj je tisti sodnik, ki je zaprt v „slonokoščnem stolpu“ in izoliran od ljudi, odnosov z njimi in družbenih dogajanj, slab sodnik.

20. Sodnikova vloga postaja v moderni in pluralni družbi vse širša in zahtevnejša. Prihaja do panjuridizacije družbenih odnosov. Ureja se vedno večji delež človekovega delovanja, s čimer se obseg pravnega sistema povečuje in hkrati pogosto vsebinsko spreminja. Velikanski obseg splošnih pravnih aktov povzroča njihovo nepreglednost, mnogokrat tudi sprejem nepremišljenih ali slabo premišljenih rešitev, ki skušajo urejati odnose, ki so zunaj dosega norm.¹⁹ Posledica takšnega družbenega dogajanja je, da se povečujeta vloga sodnika in sodstva pri ustvarjanju prava. Od sodnika se nemalokrat ne pričakuje le gola rešitev spora, temveč da se opredeli tudi do širših

17 Jan Zobec, Mehki trebuh slovenskega sodstva, Delo 8. 12. 2012. Podobno Mnenje CCJE št. 18 o vlogi sodstva in njegovem odnosu do drugih vej oblasti.

18 O tem tudi komentar III. načela kodeksa.

19 Albin Igličar, Pogledi sociologije prava, Ljubljana 2012.

družbenih vprašanj, človekovih pravic ali spornih moralnih vprašanj. Zapolnjevanje pravnih standardov od njega pri sojenju zahteva uporabo testa povprečno skrbnega in razumnega posameznika. Podobno je glede ugotavljanja dejstev. Ocena dokazov mora temeljiti na zdravem razumu in življenjskih izkušnjah. Zato mora biti sodnik del družbe in njenih dogajanj.

Subjektivni in objektivni test neodvisnosti

21. Pri sojenju mora biti sodnik popolnoma neobremenjen s kakršnimikoli povezavami, nagnjenji ali predsodki, ki bi lahko vplivali ne samo na njegovo nepristranskost, ampak tudi njegovo neodvisnost (dejanska, subjektivna neodvisnost). Pri tem pa je poleg dejanske neodvisnosti enako pomemben tudi videz neodvisnosti (tj., ali je za razumnega in povprečnega opazovalca sodnik neodvisen – objektivna neodvisnost).

22. ESČP je tako kot za presojo nepristranskosti sodnika²⁰ tudi pri presoji njegove neodvisnosti poleg subjektivnega testa uveljavilo še t. i. objektivni test neodvisnosti, v okviru katerega se neodvisnost in nepristranskost presojata glede na vprašanje, ali obstajajo kakršne koli ugotovljive okoliščine, ki povprečnemu razumnemu opazovalcu lahko vzbudijo dvom v neodvisnost oziroma nepristranskost.²¹

23. Videz neodvisnosti bi bil na primer lahko okrnjen, če bi se sodnik odzval na poizvedovanje predstavnika določene parlamentarne stranke, da mu pojasni, kdaj bo njegova zadeva zaključena, ali če bi se udeležil političnega zborovanja ene od političnih strank, katere član je njegov zakonec.

Neodvisnost sodnika v razmerju do sodniških kolegov ter nosilcev sodne in pravosodne uprave

24. Neodvisnost daje sodniku ob upoštevanju njegovega poslanstva (tj. učinkovito in pravično sojenje brez nepotrebne odlašanja) avtonomijo pri tem, kako si bo organiziral delo, kako bo vodil postopke in kakšna bo njegova odločitev. Nikomur mu ni treba poročati o vsebini, dejstvih in pravnih vidikih posameznega postopka. Lahko pa se o tem posvetuje s svojimi kolegi.

25. Njegove funkcionalne (vsebinske) neodvisnosti tudi ne ogroža procesna narava razmerij med višjimi in nižjimi sodišči, ki se kaže v mnenjih in navodilih višjih sodišč, sprejetih na podlagi ustreznega pravnega sredstva (11. člen ZS), in v tem, da lahko edino instančna sodišča posežejo v sodno odločbo (jo razveljavijo ali spremenijo). Hierarhija v delovanju pravnega in sodnega sistema, izražena v instančnosti sojenja, preprečuje arbitrarno uporabo pravnih norm pri odločanju in zato podpira neodvisnost in nepristranskost sojenja in ni v nasprotju z njima. Neustrezna in za sodnikov videz nepristranskosti in neodvisnosti škodljiva pa bi bila zasebna komunikacija med sodnikom prve stopnje in sodnikom/-ki pritožbenega sodišča glede dilem in izida določenega odprtega

20 Glej komentar III. načela kodeksa.

21 Tako na primer v zadevah Sramek proti Avstrija in Sacilor Lormines proti Francija.

pritožbenega postopka.

26. Iz pravice do poštenega, nepristranskega in neodvisnega sojenja v razumnem roku izhaja, da je pri sojenju enako kot količinska učinkovitost pomembna tudi njegova kakovost, ki se odrazi v skrbno preišljenih in strokovno pravih odločitvah, utemeljenih na temeljiti presoji dokazov ter pravilni uporabi zakonov in ustave. Sodnikova neodvisna drža bi bila zato v zvezi s tem lahko okrnjena, če bi zaradi pričakovanj ali zahtev sodne/pravosodne uprave ali lastnih ambicij v zvezi z možnostjo napredovanja kakovost svojega sojenja podredil količinski učinkovitosti.

27. Tudi proces dodeljevanja zadev, ki pridejo na sodišče in za kar so odgovorni sodniki na vodstvenih položajih, mora zagotavljati strankam, da jim sodi neodvisni in nepristranski sodnik; tisti, ki je izbran po vnaprej določenih objektivnih merilih, ne na podlagi preferenc posameznih strank ali celo sodnikov.

28. Funkcionalne neodvisnosti sodnika, dokler ostajajo v okvirih, predvidenih z zakonom, tudi ne ogrožajo poslovske in sodnoupavne naloge, ki jih opravljajo vodstvene in nadzorne strukture sodstva. Naloga sodne uprave je zagotavljati razmere za redno izvajanje sodne oblasti, pravočasnost postopkovnih dejanj in izdelave sodnih odločb (prvi odstavek 60. člena ZS). Ukrepi, ki jih zato na podlagi in v okviru zakona v ta namen izvajajo predsedniki sodišč, Služba za nadzor in Sodni svet, ne pomenijo posega v neodvisnost sodnika (na primer spremljanje, ugotavljanje in analiziranje učinkovitosti dela sodnikov na posameznem sodišču – prvi odstavek 60. a člena ZS; sprejem meril za kakovost dela sodišč – 60. c člen ZS; pregled sodnih spisov, ki ga opravi Služba za nadzor, v delu, ki se nanaša na taksne in administrativne preglede – peti odstavek 65. a člena ZS; vpogled v spis in zahteva za izdelavo poročila v primeru, ko bi bila lahko kršena pravica stranke do sojenja v razumnem roku, vrstni red reševanja zadev ali zakonski roki za razpis narokov ali izdelavo sodnih odločb – 71. c člen ZS; nadzorstvena pritožba in rokovni predlog – ZVPSBNO, pregled poslovanja v posamezni zadevi – 73. člen ZS; službeni nadzor – 79. a–79. c člen ZSS itd.).

Dialog z javnostjo z namenom ohranjanja in krepitve neodvisnosti sodstva

29. Sodnik mora izkoristiti vsako primerno priložnost, da pomaga javnosti razumeti značilnosti in pomen neodvisnosti sodstva. Sodstvo (oziroma znotraj njega sodniki) mora zagotavljati stalen, pregleden in spoštljiv dialog z javnostjo, mediji in drugima dvema vejama oblasti.

30. Razumevanje sodstva in javno zaupanje vanj sta poleg ustavnih in zakonskih zagotovil pomembna nosilca legitimnosti sodstva. Sodstvo je odgovorno javnosti²² – kar ne pomeni podrejenosti javnemu mnenju ali drugima dvema vejama oblasti, temveč da mora kot izvajalec javnih nalog delovati pregledno ter za svoje odločitve in ravnanja podati (tehtne) razloge. Vključitev sodstva v družbo je zato, kot poudarjajo mednarodne smernice²³, nujna za ohranjanje njegove

22 Mnenje CCJE št. 18 o vlogi sodstva in njegovem odnosu do drugih izvorov oblasti.

23 Mnenje CCJE št. 7 o sodstvu in družbi in Mnenje CCJE št. 18.

neodvisnosti in legitimnosti.

31. Sodnik se mora zavedati, da koncept in pomen neodvisnosti sodne veje oblasti nista vsakomur razumljiva. Nepoznavanje in nerazumevanje tega načela ruši javno zaupanje v sodstvo. Izobraževanje javnosti s posebnim poudarjanjem pomena spoštovanja sodstva in njegove neodvisnosti je zato odgovornost ne samo države in njenih institucij nasploh, temveč (ali pa predvsem) sodstva.

32. Ohranjanje in krepitev neodvisnosti sodstva je dinamičen, nikoli končan proces. V zadnjih desetletjih se je vloga sodstva v pravnih sistemih krepila in soočala z različnimi izzivi. Bolj ko se povečujeta pomen in vloga sodstva v družbi, tudi zaradi vse večjih raznolikosti v družbi in posledične panjuridizacije odnosov, večje so zahteve javnosti do sodstva in bolj je sodstvo pod budnim očesom javnosti, stopnjujejo pa se tudi pritiski s strani drugih dveh vej oblasti. Tovrstne pritiske je glede varstva neodvisnosti in njene krepitve mogoče obvladovati prav s stalnim in spoštljivim dialogom z javnostjo in drugima dvema vejama oblasti ter preglednim delovanjem sodstva.

III. NEPRISTRANSKOST

Sodnik opravlja sodniško funkcijo nepristransko in pri tem ne dopušča, da bi pri sojenju njegova nagnjenja, predsodki ali vnaprejšnja prepričanja, politični, ekonomski ali drugi interesi, njegovo zasebno poznavanje spornih dejstev, javne zahteve ali kritike in druge okoliščine lahko vplivali na njegovo odločitev v konkretni zadevi ali zbujali videz takega neustreznega vpliva.

Komentar:

Pojem nepristranskosti (subjektivni in objektivni vidik)

1. Ni dovolj, da je pravica dosežena, pomembno je tudi, da se vidi, da je bila dosežena (Justice must not only be done, it must also be seen to be done), je eno glavnih vodil in skupni imenovalec vseh sodobnih pravnih pogledov na kakovost nepristranskosti sojenja. Zajema dva med seboj prepletajoča se vidika (subjektivni in objektivni) tega izhodišča sodniškega poslanstva.

2. Nepristranskost je predvsem subjektivni odnos (osebna naravnost) sodnika do spornih dejstev in strank posameznega postopka. Predpostavlja odsotnost kakršnihkoli predsodkov, vnaprejšnjih prepričanj, nagnjenj in interesov v odnosu sodnika do posameznega primera, strank in/ali končne odločitve. Ob tem sicer ni mogoče pričakovati, da sodnik, ki je in mora biti del družbe, ne bo imel izoblikovanih stališč o posameznih družbenih, političnih, etičnih in drugih dilemah. Vsak sodnik je pod različnimi (družbenimi) vplivi, ki oblikujejo njegovo mnenje in odnos do sveta (odnosi v družini, s prijatelji, znanci; različne informacije v medijih, od prijateljev, sorodnikov; sodnikova športna, kulturna in druga interesna udejstvovanja itn.). Pričakuje pa se, da se sodnik zaveda svojih nazorov in občutij (vključno s simpatijami in antipatijami) in ne dovoli, da bi to vplivalo na njegovo neodvisnost in nepristranskost ter s tem na strokovno odločitev. V odnosu do strank mora sodnik zavzeti položaj objektivnega opazovalca, ki dejavno obravnava vse stranke enako in ves čas ohranja odprtost do vseh odprtih vprašanj (subjektivna nepristranskost).

3. Hkrati mora biti njegov položaj objektivnega opazovalca spora nepristranski tudi navzven z vidika razumnega, povprečnega in informiranega opazovalca (objektivna nepristranskost). Iz pravice do nepristranskega sojenja med drugim izhaja zahteva, da sodnik s stranko ali spornim predmetom ne sme biti povezan tako, da bi to lahko povzročilo upravičeni dvom, da sodnik v sporu ne more odločati objektivno, nepristransko in z izključnim upoštevanjem pravnih meril.

Test nepristranskosti

4. Kodeks terja sodnikovo nepristranskost pri opravljanju sodniške funkcije vse od prejema zadeve v delo pa do končne presoje. Slednja lahko temelji le na procesnem gradivu, zbranem v konkretni zadevi.

5. Merila za presojo, ali je sodnik nepristranski v posamezni zadevi, je na podlagi judikature izoblikovalo ESČP²⁴, med drugim tudi v zadevi Švarc in Kavnik zoper Republiko Slovenijo.²⁵ ESČP v svojih odločbah vseskozi poudarja, da je treba kakovost nepristranskosti sodišča presojati s subjektivnim in objektivnim testom nepristranskosti. Tak pristop je lahko koristen napotek tudi za posameznega sodnika pri presoji lastne nepristranskosti oziroma morebitnem predlogu za njegovo izločitev v postopku.

6. V skladu z judikaturjo ESČP je treba osebno nepristranskost sodnika domnevati, dokler ni dokaza o nasprotnem. To ne pomeni, da lahko sodnik zanemari samorefleksivni odnos do svojih osebnih prepričanj. Nepristranskost je tako kot neodvisnost predvsem osebna naravnost vsakega sodnika in kakovost, ki jo mora sodnik pri sebi vseskozi negovati in jo imeti pod nenehno samokontrolo. V okviru subjektivnega testa mora zato vedno znova in znova „prevetriti“ osebna prepričanja in vedenja, tako da pri vsakokratnem sojenju zagotovi in ohrani popolno odprtost svojega duha in mišljenja. Hkrati mora vsakokrat tudi presoditi, ali obstajajo, ločeno od njegovih osebnih ravnanj in odnosa do posamezne zadeve, kakršnakoli določljiva dejstva, ki bi lahko v razumnem, povprečnem in informiranem posamezniku sprožila dvome o njegovi nepristranskosti (objektivni test). Videz sodnikove nepristranskosti je lahko okrnjen na številne načine, na primer zaradi nasprotja interesov, sodnikovega obnašanja v sodni dvorani ali njegovih aktivnostih zunaj sodišča.

Izločitev sodnika

7. Sodnik mora dosledno predlagati svojo izločitev v vseh primerih t. i. izključitvenih razlogov (*iudex inhabilis*), pa tudi v primerih obstoja odklonitvenih razlogov (*iudex suspectus*), zaradi katerih bi bila njegova nepristranskost (ali le njen videz) utemeljeno vprašljiva. Kodeks ne našteva izčrpno (odklonitvenih) izločitvenih okoliščin, saj sodnikova nepristranskost temelji predvsem na njegovem samonadzoru in izogibanju kakršnekoli nasprotju interesov. Zlasti pri ekonomskih interesih se ne upoštevajo le sodnikovi, temveč tudi interesi tistih oseb, s katerimi živi.

8. Kadar je soočen z lastnimi dvomi o tem, ali obstajajo odklonitveni razlogi za njegovo izločitev, ali ko v zvezi s tem nepričakovano nastane dilema med postopkom, mora biti sodnik o razlogih za izločitev s strankami odkrit in ravnati pregledno. Izjava strank v zvezi s temi razlogi

24 Na primer zadeve: Micallef v. Malta, Le Compte Van Leuven and De Meyere v. Belgium, Driza v. Albania, Luka v. Romania, Morel v. France, Mežnarić v. Croatia.

25 Pridobljeno s spletne strani <http://www2.gov.si/dp-rs/escp.nsf>.

olajšuje presojo, ali resnično obstajajo utemeljeni razlogi za dvom v njegovo nepristranskost. Odvisno od konkretnih okoliščin lahko sodnik, potem ko razkrije okoliščine, ki sicer vzbujajo dvom v njegovo nepristranskost, vendar je prepričan, da te ne bodo vplivale na njegovo neodvisnost in nepristranskost (subjektivni vidik nepristranskosti), odločitev prepusti strankam. Če soglašajo, da ni razlogov, zaradi katerih ne bi mogel odločati nepristransko, ob izključnem upoštevanju pravnih meril, se postopek lahko nadaljuje z istim sodnikom pod nadaljnjim pogojem, da je hkrati tudi glede objektivnega videza nepristranskosti (z vidika povprečnega razumnega in obveščene posameznika) kakovost nepristranskosti sodišča neokrnjena. Skrbna presoja subjektivnega in objektivnega vidika nepristranskosti je namreč predvsem odgovornost sodišča. Kakovost nepristranskosti sodišča in ustavno zagotovilo, da bo v posamezni zadevi sodilo v skladu z zakonom ustanovljeno (sestavljeno) sodišče, sta, kot poudarja ESČP, izjemnega pomena za pošteno in pravično sojenje. Ker je poleg tega (tako ESČP) vprašanje pravilne sestave sodišča in izločitve predvsem pravno vprašanje, sodišče odgovornosti za njuno pravilnost ne sme v celoti prepustiti in/ali preložiti na stranke, tako da bi se zadovoljilo samo s soglasjem oziroma mnenjem strank o razlogih za izločitev sodnika.²⁶

9. Ko je soočen s predlogi za svojo izločitev, mora sodnik ostati zadržan. Ne sme biti pretirano občutljiv in jih sprejemati kot osebno žalitev. Zavedati se mora, da je institut izločitve orodje strank za zagotavljanje poštenega postopka in legitimnosti sodstva.

10. Sodnik se mora izogibati, kolikor je mogoče, tistim ravnanjem in/ali okoliščinam (osebnim in ekonomskim), zaradi katerih bi moral biti izločen iz obravnavanja. Prepogoste izločitve lahko okrnijo njegov videz nepristranskosti in hkrati nalagajo dodatno breme kolegom ali celo otežijo delo sodišča kot celote. Tudi člane svoje družine mora spodbujati, da se izogibajo dejavnostim, ki bi upravičeno lahko okrnile videz njegove nepristranskosti ali kazale na izrabo njegovega oblastnega položaja.

Sodnikovo vedenje pri opravljanju sodne funkcije kot izraz njegove nepristranskosti

11. V sodnih postopkih ohranja sodnik nepristranski videz z zadržanostjo, strpnostjo in neopredeljenostjo do sprejema odločitve ter z varovanjem dostojanstva vsakogar in vzdrževanjem enakosti orožij med strankami. Pristranskost se lahko izrazi z besedami ali govorico telesa, pa tudi načinom vodenja postopka (na primer prehitra ali prestroga uporaba kaznovalnih ukrepov za vzdrževanje reda). Sodnik mora biti zato ves čas pozoren na to, da s svojimi besedami in ravnanji ne vzbudi občutkov pristranskosti.

12. Upoštevati mora vse osebe, s katerimi se sreča v postopkih, in zagotoviti, da so enako obravnavane. Pri tem se mora zavedati objektivnih razlik med različnimi skupinami ljudi in se truditi, da je vsaka stranka slišana, razumljena in spoštovana. Zagotoviti mora, da nihče ne more reči, da je bil spregledan ali deležen pokroviteljske ali zaničevalne obravnave na sodišču. Spretnost

26 Zadeva Pfeifer and Plankl v. Austria, št. 10802/84, odločitev z dne 25. februarja 1992.

poslušanja in namenjanja (dolžne) pozornosti drugim ni vedno prirojena osebna lastnost, temveč jo je mogoče z vajo razviti, zato mora sodnik z nenehnim usposabljanjem (IV. načelo kodeksa) krepiti tudi svoje tovrstne sposobnosti.

13. Sodnik mora najti tudi primerno ravnovesje med dolžnostjo voditi postopek gospodarno in učinkovito ter dolžnostjo ohranjati svojo nepristranskost z izogibanjem okoliščinam, ki bi lahko pri povprečnem in razumnem opazovalcu vzbudile dvom v njegovo nepristranskost.

Sodnikovo vedenje in aktivnosti zunaj sodišča kot izraz njegove nepristranskosti

14. Sodnik mora dejansko nepristranskost in videz nepristranskosti vzdrževati in varovati tudi s svojim vedenjem v zasebnem in javnem življenju zunaj sodišča. Sodnik se mora zavedati, da javnost nenehno bdi nad njim, njegovim delom in ravnanji nasploh. Pričakovanja javnosti glede etične drže sodnikov so dandanes mnogo večja kot nekdanj in naraščajo. Od sodnika se zato pričakuje določena zadržanost v zasebnem in javnem življenju. Ta mu je v pomoč, da lahko ves čas neguje odprtost svojega duha glede zadev, ki so mu predložene v reševanje. Prispeva tudi k temu, da ohranja videz nepristranskosti in neodvisnosti in s tem zaupanje javnosti vanj in v sodstvo kot institucijo. Sodnik mora zato sprejeti določene omejitve pri svojem vedenju in ravnanju, ki sicer za povprečnega posameznika ne veljajo.

15. Na drugi strani pa sodnik ne sme biti izoliran od družbe, v kateri živi, saj lahko sodni sistem učinkovito deluje le, če so sodniki v stiku s stvarnostjo.²⁷ Družba od sodnikov pričakuje visoko strokovno usposobljenost, izkušnost v človeških odnosih in človečnost. Od njih pričakuje pošteno, pravično, učinkovito, nepristransko in neodvisno sojenje²⁸ brez nedovoljenih vplivov, predsodkov in interesov in ki ne bo arbitrarno, temveč vezano na ustavo in zakone. To pa ne pomeni formalističnega sojenja, iztrganega iz družbenega konteksta, ampak sojenje, ki prek sodnikove vesti²⁹ upošteva temeljne vrednote družbe, njen razvoj, različnost in spoštovanje človekovega dostojanstva. Samo tako je lahko (neodvisno in nepristransko) sojenje tudi pošteno in pravično. Vest je torej tista kakovost, ki je kot temeljno moralno vodilo pri sojenju povzdignjena celo na raven pravnega načela (23. člen ZSS) in brez katere ne bi bilo mogoče zagotoviti pravičnosti in poštenosti pri sojenju. Ta se oblikuje v notranjosti vsakega posameznika (tudi sodnika) s procesom socializacije. Če torej želi in mora biti sodnik poleg tega, da je dober strokovnjak, tudi oseba s širokim obzorjem, človeško širino ter bogatimi življenjskimi in delovnimi izkušnjami, mora živeti, dihati, misliti in sodelovati pri družbenih dogajanjih. Ne sme biti ločen od družbe, ampak mora z njo ohranjati tesno povezanost.

16. Sodnik se zato na splošno lahko vključuje v dejavnosti, združenja in odnose zunaj sodišča,

27 O tem tudi komentar II. načela kodeksa.

28 23. člen URS.

29 Sodnik nastopi sodniško službo z dnem, ko pred predsednikom Državnega zbora izreče naslednjo prisego: "Prisegam, da bom sodniško funkcijo opravljal/-a v skladu z ustavo in zakonom ter sodil/-a po svoji vesti in nepristransko." (23. člen ZSS).

vendar se mora pri tem zavedati, da lahko vse, od njegovih poznanstev in ekonomskih interesov, izjav, ki jih sam vidi kot neškodljive, pa do članstva v določenih organizacijah, prizadene njegov videz nepristranskosti in neodvisnosti, pa tudi ugled in druga v kodeksu izražena načela. Sodnik je v službi vseh ljudi, ne glede na njihova politična ali družbena prepričanja, zato si mora prizadevati pridobiti in ohranjati zaupanje vseh ljudi, kolikor je to razumno mogoče. Hkrati se mora zavedati, da lahko zelo hitro preseže mejo etično dopustnega vedenja in s tem ogrozi ugled sodstva ter zaupanje javnosti vanj. Vloga sodnika spada med toge družbene vloge, pri katerih je delež dopustnega in zaželenega ravnanja majhen v primerjavi z obveznimi ravnanji.³⁰ Meje dopustnosti sodnikovega vedenja je zato vedno treba iskati ob upoštevanju, kakšna so pričakovanja glede sodnikovega ravnanja, ki jih ima razumen, povprečen in informiran posameznik.

Javno izražanje sodnikov

17. Kakovost nepristranskosti in ugled sodstva sta lahko zelo hitro ogrožena, če se sodnik javno izraža o sebi, svojih kolegih, sodnih odločitvah, sodstvu kot instituciji, spornih političnih temah, daje javno podporo posamezni politični opciji ali političnemu kandidatu itd. Bolj ko sodnik stopi iz okvira ideala boginje pravice z zavezanimi očmi in tehtnico v roki, iz podobe odmaknjene sodnika, ki v svojih prostorih, izoliran od potencialnih vplivov nanj, piše odločitve v visoko strokovnem jeziku, in bolj ko je hkrati njegovo zunajsodno javno izražanje vsebinsko sporno, morda celo osebno naravnano ali neposredno, hitreje vzbudi občutek javnosti, da se lahko dogaja nekaj nedovoljenega, kar ruši ideal nepristranskosti sodišča. To še toliko bolj, če se njegovo javno izražanje nanaša na aktualna nasprotujoča politična vprašanja, saj se s tem briše meja med sodstvom in drugima dvema vejama oblasti, ki morajo biti po načelu delitve oblasti ločene. Naloga sodstva je, da sodi (rešuje spore), zakonodajalec pa je tisti, ki sprejema politiko (zakone), ki jo nato izvaja izvršilna veja oblasti. Sodnikova dolžnost zato je, da s svojo zadržanostjo pri izražanju javnih mnenj zagotavlja, da posamezniki lahko zaupajo pravosodju, ne da bi bili zaskrbljeni, da bo na vodenje postopka in odločitev vplivalo njegovo mnenje.

18. Po drugi strani imajo sodniki veliko dragocenega znanja in izkušenj, s katerimi lahko pomembno prispevajo k razpravam o temah, ki so temeljne za demokracijo in razvoj prava. Sodniki tudi najbolj vedo, kako sodni sistem deluje in kje so njegove pomanjkljivosti. Prosti pretok idej je za obstoj in razvoj demokratične družbe tudi glede tega bistvenega pomena, še posebej v manjših družbah, kakršna je slovenska, kjer so človeški viri omejeni in imamo na primer le nekaj strokovnjakov na določenem pravnem področju. Prispevki (govorjeni in/ali pisni) izkušenih sodnikov so na takih področjih lahko dragocen vir za pravno stroko.

19. Pri tehtanju primernosti sodnikovega javnega izražanja zunaj sodišča mora biti izhodišče dejstvo, da so tudi sodniki tako kot vsi drugi posamezniki nosilci temeljne človekove pravice do svobode izražanja (39. člen URS).

30 Albin Igličar, Teme iz sociologije prava, 1991, stran 179.

20. Pojavni načini javnega izražanja sodnikov so zelo različni: sodniki so lahko na primer avtorji pravnih knjig, leposlovnih del, tudi avtobiografskih; lahko pišejo članke za periodične pravne revije in druge medije; predavajo na fakultetah, seminarjih; sodelujejo na različnih konferencah; dajejo pobude za spremembo/dopolnitev zakonodaje bodisi prek svojih sodb bodisi v javnih govorih in pisnih pozivih; sodelujejo v televizijskih oddajah; dajejo intervjuje; se udeležijo javnega shoda in s tem izrazijo svojo podporo določeni družbeno pomembni temi; izrazijo svoja prepričanja prek umetniškega ustvarjanja itd. Vsebina njihovega izražanja je različna: lahko se na primer izražajo o svoji osebnosti (povsem avtobiografsko); sodniških kolegih; izobraževalno; kulturno; umetniško; o splošnih družbenih temah; političnih temah; v podporo sodstvu kot instituciji; o uporabi in vlogi prava; konkretnih sodnih odločitvah itd. Tudi načini izražanja (kakšen jezik ali stil pisanja uporabljajo) so številni. Sodnikovo izražanje je tako lahko provokativno, tendenciozno, osebno naravnano, ostro ali pa zmerno, umirjeno in predvsem strokovno utemeljeno.

21. Zelo pomembne so okoliščine, v katerih sodnik javno izrazi svoje mnenje. Med tem, da se izrazi na strokovnem simpoziju o pravnih temah ali pa v televizijski nestrokovni (morda celo zabavni) oddaji, ter med tem, da objavi strokovni članek v pravni literaturi ali kolumno v tabloidnem časopisu, je očitna razlika. Ni nujno, da je karkoli od navedenega že vnaprej sporno, sporen je lahko kontekst izražanja, ki je pri presoji etične primernosti izjave enako pomemben kot vsebina in način izražanja.

22. Na načelni ravni velja, kot izhaja iz 39. člena URS in mednarodnih dokumentov (na primer 10. člena EKČP), da imajo tudi sodniki pravico do svobode govora in izražanja, ki je lahko omejena le takrat in toliko, ko in kot je to nujno za demokratično družbo. Demokratična družba po načelu delitve oblasti in glede na zahtevo po neodvisnem in nepristranskem sojenju od tistih, ki so določeni za reševanje sporov na podlagi zakonov, pričakuje, da ostanejo zunaj „javne debate“, razen v posebej utemeljenih primerih, na primer če so v nevarnosti temeljne družbene vrednote ali gre za podporo vladavini prava.

23. Pri presoji, koliko se sodstvo (sodniki) lahko vključuje v javne razprave (na podlagi ustavne pravice do svobode izražanja ter zbiranja in združevanja), je zato priporočljivo upoštevati dvojje: ali bi sodnikovo izražanje/sodelovanje z vidika razumnega opazovalca lahko okrnilo njegov videz nepristranskosti in ali bi ga tovrstno ravnanje lahko brez potrebe izpostavilo političnim napadom oziroma ne bi bilo v skladu z dostojanstvom sodstva. Kadar pa so ogrožene temeljne vrednote družbe (demokracija, integriteta in neodvisnost sodstva, človekove pravice ipd.), se sodnikova zadržanost lahko in mora umakniti dolžnosti izraziti protest. Prav tako lahko sodniki, kot že navedeno, v svoji „izobraževalni vlogi“ s pojasnjevanjem vloge sodstva in načelno razlago posameznih pravnih institutov pripomorejo k dvigu pravne in splošne družbene kulture. Vendar morajo biti tudi pri izražanju tovrstnih mnenj previdni in zadržani, da ne zbudijo videza, da lobirajo za določeno rešitev, ali ne nakažejo, kako bi razsodili v posameznem primeru, če bi ga obravnavalo sodišče. Hkrati pa se morajo zavedati, da so lahko njihova mnenja, komentarji in predlogi v javnosti

sprejeti kot stališča celotnega sodstva. Ni namreč vedno lahko izraziti mnenje tako, da je to sprejeto kot izključno osebno mnenje, in ne mnenje sodstva kot celote.

Smernice za sodnikovo javno izražanje

24. Končni odgovor, ali je sodnikovo javno izražanje v skladu z etičnimi standardi, je vedno odvisen od konteksta izjave in drugih okoliščin konkretnega primera. Ne glede na to pa je mogoče podati nekaj smernic kot priporočilo za ravnanje sodnikov v zvezi z javnim izražanjem.

25. Sodnik mora biti pri izražanju v javnosti zadržan.³¹ Skrbno mora izbrati forum, v katerem izrazi svoja stališča, in se zavedati, kakšna je vrsta posameznega medija ali dogodka, na katerem izraža svoje mnenje, ne glede na pojavni način javnega izražanja (pisno, umetniško ali z dejanji – na primer udeležba na javnem shodu).

26. Pri izražanju mora biti umirjen, ne preoster. Ni primerno, da sodnik uporablja nezmeren, tendenciozen ali provokativen jezik o temah, glede katerih je ali obstaja realna možnost, da bo moral soditi. Paziti mora tudi, da pri izražanju (predvsem besednem) ne podaja dvoumnih, nepremišljenih izjav. Že navidezno nepomembna pripomba, navržena mimogrede med javnim izražanjem, ima lahko zelo škodljiv učinek na videz njegove nepristranskosti. Večjo nevarnost za sodnikov videz nepristranskosti in ugled zato pomeni govorjeno izražanje mnenj, pri katerem lahko sodnik izjavi kaj nepremišljenega ali dvoumnega, kar javnost ali mediji nato uporabijo izven konteksta.

27. Sodnikovo izražanje o pravni temi lahko vzbudi videz, da si je o določenem spornem vprašanju že ustvaril mnenje ali pa da je bolj naklonjen določeni skupini strank. Kadar se izraža o vprašanih s področja, na katerem opravlja sodno funkcijo, mora to ob zavedanju omenjenega tveganja početi z zadržanostjo, tako da ne vzbuja videza vnaprejšnje opredeljenosti glede problema, ki je lahko predmet obravnavanja pred sodiščem. Primer tovrstne neprimerne izjave bi lahko bila načelna javna izjava sodnika, da je za storilce določenih kaznivih dejanj primerna le zaporna kazen, čeprav zakon predvideva tudi druge sankcije.

28. Zaradi ohranjanja (videza) nepristranskosti se mora sodnik vzdržati dajanja (javnih in zasebnih) vrednostnih sodb glede odprtih primerov (*sub judice*), ki jih obravnava sam ali jih obravnavajo njegovi kolegi. Previdnost je potrebna tudi glede primerov, glede katerih obstaja možnost, da bo v zvezi z njimi sprožen postopek pred sodiščem (na primer med predkazenskim postopkom; ko je bil javno izražen dvom v čast in dobro ime posameznika in se napoveduje tožba zaradi razžalitve, ki pa še ni bila vložena). Vrednostne sodbe je treba razlikovati od pojasnil o poteku odprtega postopka, ki jih poda na primer sodnik, odgovoren za stike z javnostjo. Ta z vidika skladnosti z etičnimi načeli ne morejo biti sporna, celo nasprotno, pripomorejo lahko k večji

31 Tako stališče je Sodni svet že zavzel, in sicer na svoji 19. seji 27. 6. 2013 glede sodnikovega pisanja kolumne v reviji Pravna praksa in na 51. seji 9. 4. 2015 glede sodnikovega izražanja prek družbenih elektronskih omrežij.

preglednosti sodstva in boljšemu javnemu razumevanju njegovega delovanja.

29. Neprimerno je, da se sodnik po zaključku posameznega primera zaplete v polemичno korespondenco glede sprejete sodbe bodisi s strankami bodisi s kom drugim, ki ni zadovoljen z odločitvijo.

30. Sodnik mora biti previden pri izražanju svojega mnenja tudi, ko se sooča z javno kritiko ali napadi na svoje odločitve. Zavedati se mora, da je javnost v demokratični družbi upravičena do kritike kot ustreznega načina uveljavljanja odgovornosti sodstva in sodnikov. O svojih odločitvah govori predvsem skozi razloge v sodbi in se mora javnemu zagovarjanju svojih odločitev izogibati. Lahko pa uporabi razpoložljiva sredstva, kadar se glede sodnega postopka ali sodbe poroča izkrivljeno, da se napake popravijo.³²

Sodnikovo zasebno izražanje in vedenje

31. Ni samo javno izražanje sodnika tisto, ki lahko ruši videz nepristranskosti sodnika in njegov ugled. Sodnik mora biti pri izražanju pazljiv tudi v svojih zasebnih odnosih, pa naj bodo ti tesnejši (na primer družinski, sorodstveni in prijateljski odnosi) ali priložnostni.

32. Sodnik se mora pri poslovanju s tretjimi osebami vzdržati uveljavljanja svojega (oblastnega) položaja. Ni primerno, da uporabi ali poskusi uporabiti ali izkoristiti svoj položaj, da bi sebi ali komu drugemu pridobil kakšno korist in prednost. Primeri tovrstnega neustreznega ravnanja so na primer, če bi s sklicevanjem na svojo funkcijo skušal izvajati pritisk na uradnike, kadar ti obravnavajo njegove ožje družinske člane (otroke, starše, zakonce, partnerje itd.); če bi uporabljal pisarniški material z oznakami sodišča v zasebne namene; če bi s sklicevanjem na svoj položaj napisal priporočilo osebi, o kateri ni pridobil mnenja pri sodniškem delu.

33. Sodnik se mora izogibati stikom, ki bi lahko pri ljudeh vzbudili vtis, da bi zaradi njih lahko naklonil kakšno ugodnost določeni osebi. Neprimerno je na primer, da se odzove povabilu odvetnika ene od strank konkretnega postopka, ki mu ponudi prevoz na kraj, kjer se bo izvedel dokaz z ogledom.

34. Načelno velja, da so stiki med predstavniki sodne veje oblasti in drugimi predstavniki pravne stroke (odvetniki, tožilci, stečajni upravitelji itd.) zunaj sodnih postopkov lahko koristni, saj tako prihaja do izmenjave pravnih mnenj, kritičnega diskurza o pravnih dilemah, pa tudi boljšega medsebojnega razumevanja med različnimi strokovnjaki pravne stroke, kar zmanjšuje medsebojne napetosti. Neživljenjsko bi bilo tudi zahtevati, da se sodniki izolirajo od svojih sošolcev ali nekdanjih kolegov. Tudi v teh odnosih pa mora biti sodnik zadržan in pazljiv.

32 Podobno Brionska izjava o načelih neodvisnosti sodstva, sprejeta na konferenci predsednikov vrhovnih sodišč srednje in vzhodne Evrope na Brionih 14. oktobra 2015.

35. Merilo, kdaj je posamezni stik z drugimi predstavniki pravne stroke neprimeren, je presoja, kako javnost (razumen in povprečen opazovalec) vidi in dojema tovrstne odnose in stike. Priporočljivo je na primer, da je sodnik zadržan v stikih z odvetniki, ki pogosto nastopajo v postopkih, ki jih obravnava sodnik; da se izogne priložnostim in dogodkom (na primer praznovanjem), kjer bi bil lahko izpostavljen informacijam o posameznih zadevah, ki so še odprte; da se izogne povabilom na srečanja/zabave, ki bi lahko po mnenju razumnega opazovalca presegle stopnjo gostoljubnosti, ki je zmerna in običajna (zabave, kjer predstavniki določene pravne stroke bogato obdarujejo sodnike; srečanja, čeprav strokovna, kjer se sodnikom nudi večje razkošje, kot so ekskluzivne pojedine in druge ugodnosti ipd.); da je zadržan pri (pre)pogostem obiskovanju svojega prejšnjega delovnega okolja (na primer odvetniških ali tožilskih pisarn).

36. Sodnik ne sme zahtevati ali sprejeti nobenega darila, zapuščine ali volila, posojila ali kakšne drugačne usluge ali privilegija v zvezi s tem, kar je pri opravljanju sodne funkcije storil ali bi lahko storil oziroma opustil. Hkrati pa mora takšen odnos spodbujati in ga zahtevati tudi pri članih svoje družine in sodnem osebju, ki zanj opravlja pisarniške in strokovne naloge.

IV. USPOSOBLJENOST

Sodnik se stalno strokovno izpopolnjuje.

Komentar:

Stalno izobraževanje in usposabljanje kot temeljni sodnikov poklicni standard

1. Iz Mnenja CCJE št. 17 o ocenjevanju sodnikovega dela, kakovosti sodstva in spoštovanja sodnikove neodvisnosti z dne 24. 10. 2014 izhaja, da v demokratični družbi sodnik izvaja sodno oblast tako, da spoštuje vladavino prava in ob upoštevanju načela enakosti varuje pravice in svoboščine (zagotavlja t. i. postopkovno pravičnost³³). Zagotavljati mora učinkovito, stroškovno vzdržno reševanje sporov ter odločati v razumnem roku in nepristransko, upošteva veljavno pravo. Za svoje odločitve mora podati razumne razloge ter jih napisati v jasnem in razumljivem jeziku.³⁴ Ob tem pa je v pluralni in odprti družbi soočen še s pojavom, da so pravna pravila, po katerih sodi, čedalje bolj zapletena in se pogostokrat spreminjajo; pravice so mnogovrstne in medsebojno nasprotujoče; vedno večja je potreba po socialnem redu.

2. Delo sodnika je zato vse bolj zahtevno in težje, kot je bilo kadarkoli v zgodovini človeštva. Sodniki morajo poleg poznavanja vsebin z različnih področij prava tudi razumeti okolje, v katerem bivajo. Kompetentnost na različnih pravnih področjih, etičnost, spoštovanje sodniške neodvisnosti in nepristranskosti, zadržanost ter pravilno razumevanje človeške in socialne stvarnosti, v kateri sodstvo deluje, so lastnosti dobrega sodnika. Sodnik mora biti sposoben stranke in druge udeležence v sodnem postopku, upošteva razumni rok sojenja, obravnavati s postopkovno pravičnostjo, kar pomeni, da z njimi ravna tako, da se čutijo upoštevane in slišane, pri tem pa ohrani svojo nepristranskost in avtonomnost. Sodnik mora nadalje sprejeti zakonito in pravično (upošteva pozitivno materialno pravo) odločitev, ki jo tudi jasno in strokovno obrazloži. Od sodnika se zato pričakuje, da večino sojenja kompetentno obvlada, obenem pa je empatičen do strank, ne rešuje spisov, ampak spore; ne vidi le „pravno pomembnih“ trditev strank, temveč zgodbe ljudi, ki so se znašli v stiski in so pred njim kot tistim, ki jim lahko pomaga, ne kot avtoriteta, ki „z zavezanimi očmi seka z mečem“, ampak kot avtoriteta, ki jih sliši, spoštuje, obravnava nevtralnno in strokovno in mu zato zaupajo.³⁵

3. Usposobljenost pri opravljanju sodne funkcije tako od sodnika zahteva vsakokratno temeljito pripravo ter čim širšo vsestranskost glede dobrega strokovnega znanja, širokih življenjskih in delovnih izkušenj, dobre splošne razgledanosti in kakovostne komunikacije z drugimi na ustrezno

33 Več o postopkovni pravičnosti v komentarju IX. načela kodeksa.

34 Projekt IKS – Izboljšanje kakovosti sodstva, pridobljeno s spletne strani http://krm.sodisce.si/userfiles/File/SRSU/_ni_Vzpostavitevni_dokument_IKS_ver_1_0-2016.pdf.

35 Projekt IKS – Izboljšanje kakovosti sodstva, pridobljeno s spletne strani http://krm.sodisce.si/userfiles/File/SRSU/_ni_Vzpostavitevni_dokument_IKS_ver_1_0-2016.pdf.

občutljiv način. Zaupanje javnosti v sodni sistem se namreč utrjuje tudi s tem, da sodnikova usposobljenost presega le dobro poznavanje prava in obsega tudi druga družbena področja.

4. Hkrati pa je sodnikova dobra in vsestranska usposobljenost, kot poudarjajo mednarodne smernice,³⁶ tudi ključna za neodvisno in nepristransko opravljanje sodne funkcije in zato eden izmed stebrov sodnikove neodvisnosti in nepristranskosti.

5. Stalno izobraževanje in usposabljanje je tako temeljni sodnikov poklicni standard in merilo njegovega odnosa do sodniškega poslanstva.

6. Sodnik se mora vključevati v različne izobraževalne programe, širiti svojo pravno razgledanost in odprtost duha. Ta njegova dolžnost traja ves čas sodniške službe. V zvezi s tem so za sodnika (oziroma njegovo neodvisnost in nepristranskost) bistveni (čeprav ne izključni) predvsem institucionalizirani programi izobraževanja, nad katerimi imajo nadzor in na katere imajo vpliv sodniki sami. Mednarodne smernice poudarjajo, da mora imeti sodstvo glede lastne neodvisnosti odločilno vlogo in odgovornost tudi pri izobraževanju sodnikov (tj. organizaciji izobraževalnih programov in nadzoru nad njimi), država pa mora zagotoviti potrebna sredstva za to. Zato se morajo sodniki udeleževati predvsem izobraževalnih programov, ki jim jih ponudijo subjekti, v katerih imajo sodniki ključno vlogo (na primer CIP, EJTN ipd.).

Strokovna usposobljenost

7. Samo sodnik, ki je strokovna avtoriteta na svojem področju dela, je lahko prepričljiv, s čimer postane njegova neodvisnost še trdnejša.³⁷ Znanje pa je tudi tisti dejavnik, ki lahko bistveno pripomore k skrajšanju sodnih postopkov. Vsako novo pridobljeno ali poglobljeno znanje sodniku omogoča, da delovne naloge hitreje opravi ter lažje in hitreje razume problem in ga reši.³⁸ Od sodnikov se zato pričakuje stalno izpopolnjevanje in nadgradnja strokovnih znanj (na primer spremljanje zakonodaje, sodne prakse, strokovne literature, udeležba na strokovnih izobraževanjih ipd.).

8. Sodnik ne sme biti odklonilen do menjave pravnih področij.

9. Sodnik mora zavzeto sodelovati pri izboljšanju kakovosti dela v delovni sredini, ki ji pripada (s sodelovanjem na rednih sestankih in kolegijih oddelka ali celotnega sodišča; s sodelovanjem v delovnih in projektnih skupinah, namenjenih izboljšanju kakovosti sojenja; z aktivnim sodelovanjem pri usposabljanjih kot izvajalec ipd.). Sodnik se tudi zaveda, da lahko izmenjava mnenj in posvet s kolegi izboljšata kakovost njegovega dela, in je to pripravljen nuditi kolegom tudi

36 Mnenje CCJE št. 4, Magna Carta sodnikov, Priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope št. 12, Bangalorska načela sodniške etike itn.

37 Konrad Plauštajner, Pravica do neodvisnega sodnika, Podjetje in delo, 1994, št. 5–6, stran 837–845.

38 Boris Strohsack, O moralno-etičnem liku sodnika, Naših 40 let, Slovensko sodniško društvo, Ljubljana 2011, stran 24–41.

sam.

10. Pri tem mednarodne smernice³⁹ posebej poudarjajo strokovne posvete med sodniki različnih stopenj in skupno udeležbo sodnikov z različnih stopenj sojenja na izobraževanjih. Tovrstno usposabljanje omogoča širšo izmenjavo mnenj in znanj znotraj sodstva, s tem pa širjenje dobrih praks ter krepitev enotnosti in usklajenosti sodstva pri opravljanju sodne funkcije. Pripadnike različnih stopenj sojenja ozavešča o problemih, s katerimi se soočajo kolegi na drugih stopnjah, kar veča razumevanje med njimi. Hkrati pa je to priložnost za medsebojno spoznavanje predstavnikov različnih stopenj, s čimer se veča tudi zaupanje znotraj sodstva kot celote, kar je prav tako ključno za zaupanje javnosti sodstvu. Ni namreč vseeno, kakšno podobo o delovanju sodstva kot celote sodniki sporočajo javnosti. Medsebojno nespoštovanje in nezaupanje, ki se odrazi na primer v pripombah na narokih, v sodbah, javnih in/ali zasebnih komentarjih ne more spodbudno vplivati na zaupanje javnosti v sodstvo. Drugače pa je, če sodniki razumejo položaj svojih kolegov na različnih stopnjah in težave, s katerimi se soočajo, če zaupajo delu drug drugega in se med seboj spoštujejo. Podoben cilj (doseči spoštovanje in zaupanje med predstavniki sodnih vej oblasti različnih držav članic) ima s svojimi izobraževalnimi programi na ravni EU tudi EJTN.

11. Tudi mentorstvo je ključno za prenos dobrih praks med generacijami sodnikov. Novi sodniki so še posebej dovzetni za znanja in izkušnje svojih bolj izkušenih kolegov. Ta metoda učenja (usposabljanja) omogoča, da novi sodniki ponotranjijo vrednote in veščine, ki se jih ne morejo naučiti iz literature.⁴⁰ Del sodnikove usposobljenosti je zato tudi njegova pripravljenost biti mentor mlajšim kolegom in mentorstvo dobronamerno sprejeti.

Splošna razgledanost

12. Za ustrezno opravljanje sodne oblasti je nadalje potrebna sodnikova splošna razgledanost, ki jo zagotavlja s pozornim spremljanjem vseh pomembnih področij družbenega razvoja. Družbeni kontekst sodnikovega usposabljanja odstranjuje skrita nagnjenja ali predsodke glede verskih, spolnih, rasnih, etničnih in drugih vprašanj in tako zagotavlja dejansko nepristranskost sodnikove presoje. Sodnik mora zato osebno rasti in biti pravilno „usmerjen“ v času in prostoru.⁴¹

Delovne in življenjske izkušnje

13. Sodnik mora imeti tudi široke delovne in življenjske izkušnje, zato mora biti vpet v družbena dogajanja. Živeti, dihati, misliti in sodelovati mora pri družbenih dogajanjih. Ne sme biti ločen od družbe, ampak mora z njo ohranjati tesno povezanost.

39 Komentar Bangalorskih načel sodniške etike, stran 135: pridobljeno s spletne strani https://www.unodc.org/documents/corruption/publications_unodc_commentary-e.pdf.

40 Projekt IKS – Izboljšanje kakovosti sodstva, pridobljeno s spletne strani http://krm.sodisce.si/userfiles/File/SRSU/_ni_Vzpostavitevni_dokument_IKS_ver_1_0-2016.pdf.

41 Konrad Plauštajner, Pravica do neodvisnega sodnika, Podjetje in delo, 1994, št. 5–6, stran 837–845.

Veščine komuniciranja

14. Sodnik mora znati komunicirati z drugimi na ustrezno občutljiv način. Spretnost poslušanja in namenjanja (dolžne) pozornosti drugim pa ni vedno prirojena osebnostna lastnost, temveč jo je mogoče z vajo razviti, zato mora sodnik z nenehnim usposabljanjem krepiti tudi svoje tovrstne sposobnosti.

Sodniki na vodstvenih položajih

15. Sodnik, vključen v vodenje sodišča, mora poleg vsega krepiti tudi svoje vodstvene sposobnosti in sposobnost upravljanja človeških virov.

16. Njegova naloga je tudi, da svoje (podrejene) kolege sproti seznanja z vsemi potrebnimi informacijami o delovnem okolju, v katerem sodijo, ter jih spodbuja k udeležbi na strokovnih izobraževanjih.

V. PREDANOST

Sodnik predano opravlja sodniško funkcijo.

Komentar:

1. Sodnik mora izpolnjevati poklicne obveznosti in dolžnosti prizadevno in do skrajnih meja svojih zmogljivosti. Dodeljene zadeve mora obravnavati v razumnem roku ob hkratnem zagotavljanju kakovosti odločitve. Biti mora strokovno pozoren na probleme; vzeti si mora čas, da zadevo ustrezno reši; se temeljito pripraviti na narok; biti mora točen pri izvajanju obravnav; podrobno mora preučevati pravno in dejansko stanje v zadevah, ki so mu predložene v reševanje; hkrati pa mora zagotoviti, da po nepotrebnem ne zavlačuje postopka in tega ne dovoli niti drugim udeležencem v postopku ter sebi in strankam določi razumne roke.

2. Sodnik je odgovoren tudi za učinkovito izvajanje pisarniških in strokovnih opravil pri postopkih, ki jih vodi (na primer pravilno in sprotno urejanje spisa, izvrševanje odredb in poslovanje glede stroškov postopka), in mora zato tudi zagotoviti, da sodno osebje odgovorno in sproti opravlja tovrstne naloge. Pri tem se zaveda, da je odgovoren za učinkovito vodenje postopkov in pravilnost odločitev sam.

3. V postopkih se mora izražati premišljeno, spoštljivo, nediskriminatorno in jasno ter zagotoviti, da so njegove odločitve razumljive.

4. Predanost sodniškemu poslanstvu od sodnika terja tudi, da je pripravljen svoja znanja in izkušnje deliti s svojimi kolegi. Sodnik se zaveda, da izmenjava mnenj in posvet s kolegi izboljšujeta kakovost njegovega dela in je to pripravljen nuditi kolegom tudi sam. S kolegi se je pripravljen pogovarjati o vseh vidikih izvajanja sodniškega poklica (osebnih, družinskih, etičnih, pritiskih javnosti, strank, domačega in lokalnega okolja itd.).

5. Sodnik mora večino svojega delovnega časa namenjati dejavnostim na sodišču in sodniškemu poslanstvu ter ga ne sme zavesti težnja, da bi pretirano pozornost namenjal zunajsodnim dejavnostim (na primer dodatnim strokovnim dejavnostim), ne glede na njihovo združljivost s sodniško funkcijo. Delo vsakega posameznika, tudi sodnikov, je namreč omejeno s fizičnimi, psihičnimi in intelektualnimi zmožnostmi. Sodnik ne sme dopustiti, da bi mu zaradi izvajanja zunajsodnih dejavnosti „zmanjkalo energije“ za predano sojenje.

VI. ZDRUŽLJIVOST

Sodnik se vključuje v dejavnosti,
ki krepijo delovanje sodstva, zagotavljajo pravni napredek in razvoj
ter prispevajo k izboljšanju pravnega sistema,
če s tem ne vzbudi dvoma o svoji nepristranskosti pri odločanju.

Komentar:

Normativni in etični vidik (ne)združljivosti sodniške funkcije

1. Načeli združljivosti (VI. načelo kodeksa) in nezdružljivosti (VII. načelo kodeksa) sta dve plati istega kovanca, ki opredeljujeta sodnikovo izvajanje zunajsodnih dejavnosti. Gre za področje, pri katerem se prepletata pravnoformalni in etični vidik instituta nezdružljivosti sodniške funkcije. Institut nezdružljivosti sodniške funkcije je eden od instrumentov, s katerimi demokratične države zagotavljajo neodvisnost in nepristranskost sodne veje oblasti, kar je temeljna zahteva svobodne, pluralne in demokratične družbe. Je instrument, ki skupaj z drugimi ukrepi zagotavlja, da je v Republiki Sloveniji vsakdo deležen poštenega sojenja in enakega varstva pravic v postopkih pred sodiščem (22. in 23. člen URS ter 6. člen EKČP).

2. Z določanjem, kaj sodniki smejo oziroma ne smejo početi poleg opravljanja sodniške funkcije, se na eni strani želi preprečiti možnost vplivanja na delo sodnika, ki mora biti neodvisno in nepristransko, na drugi pa zagotoviti, da so sodniki funkciji predani popolnoma, tako da jih druge dejavnosti pri tem ne ovirajo.

3. Ta institut pomembno vpliva na nekatere temeljne pravice in svoboščine sodnikov, saj je deloma v nasprotju (in jih deloma tudi omejuje) s pravico sodnikov do svobode izražanja (prvi odstavek 39. člena URS), pravico do svobodnega zbiranja in združevanja (drugi odstavek 42. člena URS), pravico do svobode dela (49. člen URS), pravico do svobode znanstvenega in umetniškega ustvarjanja (59. in 60. člen URS) ter svobodo gospodarske pobude (74. člen URS).

4. Pri normativnem urejanju hkratnega opravljanja več funkcij oziroma drugih dejavnosti ob hkratnem opravljanju posamezne funkcije sta mogoča dva pristopa. Prvi temelji na predhodnem in vnaprejšnjem urejanju takih položajev, za katere ustavodajalec ali zakonodajalec ugotovi, da je možnost nasprotja interesov tako velika, da jih je treba vselej onemogočiti, tako da funkcionar ne sme opravljati druge funkcije ali dejavnosti v času, ko opravlja prvo funkcijo. Drugi pristop pa temelji na sprotnem (od primera do primera) ugotavljanju nasprotja interesov med funkcijo, ki jo opravlja funkcionar, in drugo funkcijo ali dejavnostjo.⁴² Slovenski ustavodajalec in zakonodajalec sta uporabila oba pristopa.

42 Saša Zagorc, Poslanski mandat in nezdružljivost poslanske funkcije, stran 82.

5. Sodnik tako ne sme opravljati funkcij v drugih državnih organih (kot so predsednik republike, predsednik vlade, poslanec, član vlade), funkcij v organih lokalne samouprave in političnih strank (133. člen URS), odvetniških ali notarskih poslov, gospodarske ali druge pridobitne dejavnosti, poslovodskih poslov in ne sme biti član upravnega ali nadzornega odbora gospodarske družbe ali druge pravne osebe, ki se ukvarja s pridobitno dejavnostjo (41. člena ZSS), ter ne sme imeti zaposlitve ali opravljati dela, ki bi ga ovirala oziroma oviralo pri opravljanju službe ali nasprotovalo ugledu sodniške službe oziroma vzbujalo vtis, da pri opravljanju svoje službe ni nepristranski (prvi odstavek 42. člena ZSS).

6. Lahko pa opravlja pedagoško, znanstveno, publicistično, raziskovalno ali drugo podobno delo v pravni stroki, če s tem ni ovirano opravljanje sodniške službe, ter druga dela, ki niso izrecno prepovedana (42. člena ZSS).

7. Vprašanje združljivosti oziroma nezdružljivosti sodniške funkcije pa, kot že navedeno, ni le normativno, temveč ima tudi etično razsežnost sodniškega poslanstva. Vprašanje, kaj je (ne)združljivo s sodniško funkcijo, namreč ne more biti le (ali predvsem) predmet pravnega urejanja, saj pravo ne more vnaprej predvideti vseh možnih načinov vedenja in ravnanja. Prav etično ravnanje predstavnikov sodne veje oblasti pa je ključno za zaupanje javnosti v sodstvo in posledično njegovo legitimnost.

Smernice za sodnikove zunajsodne pravne dejavnosti

8. Kodeks v VI. načelu sodnike spodbuja, da se vključujejo v dejavnosti, ki krepijo delovanje sodstva, zagotavljajo pravni napredek in prispevajo k izboljšanju pravnega sistema, če s tem ne vzbudijo dvoma o svoji nepristranskosti pri odločanju. Gre za dejavnosti, pri katerih je odločilno, da je sodnik pravni strokovnjak.⁴³ Te dejavnosti so na splošno lahko zelo različne, od pedagoškega, znanstvenega, publicističnega in raziskovalnega dela v pravni stroki, do sodelovanja v raznih organih, ki pripravljajo pravne akte, sodelovanja v nesodnih postopkih za reševanje sporov, pravnega svetovanja in pravne pomoči posameznikom v sodnih postopkih.

9. Kodeks kot primerne (etično celo zaželeno) spodbuja tiste izmed njih, ki krepijo delovanje sodstva, zagotavljajo pravni napredek in prispevajo k izboljšanju pravnega sistema. Sodniki so kot visoko kvalificirani pravniki namreč v edinstvenem položaju, da lahko prispevajo h krepitvi pravne varnosti. So tudi tisti, ki najbolj vedo, kako sodni sistem deluje, kje so njegove pomanjkljivosti in procesni problemi. Takšno delovanje sodnikov podpira, ceni in spodbuja tudi zakonodajalec, ki izrecno določa, da lahko sodnik opravlja pedagoško, znanstveno, publicistično, raziskovalno ali drugo podobno delo v pravni stroki, če s tem ni ovirano opravljanje sodniške službe (drugi odstavek 42. člena ZSS). Hkrati pa je tovrstno delovanje že ves čas tudi eno izmed meril, po katerih se presojuje sodnikove delovne sposobnosti in strokovno znanje pri izdelavi ocene sodniške službe (8.

43 Franc Testen, Sodniki in njihove zunajsodne pravne dejavnosti, Pravosodni bilten, letnik 2004, št. 2.

člen Meril za kakovost dela sodnikov za oceno sodniške službe).⁴⁴

10. V okviru razpoložljivega časa in pod pogojem, da ga to ne ovira pri opravljanju sodne funkcije in da s tem ne vzbudi dvoma o svoji nepristranskosti pri odločanju, lahko zato sodnik neodvisno ali prek sodniških in drugih pravniških združenj ter organizacij, ki so namenjene pravnemu napredku, govori, piše, poučuje ali na drug način sodeluje pri pravnih dejavnostih.

11. Konkretni pojavnosti tovrstnega zunajsodnega (pravnega) udejstvovanja sodnikov so zelo različne. Sodnik lahko na primer napiše pravno razpravo o določeni temi; je v vlogi pisca pravnih komentarjev; napiše učbenik o pravu; javno predava o pravnih temah; sodeluje na javnih konferencah v zvezi s pravom; napiše knjigo o zgodovini prava. Vsem tem oblikam je skupna (večja ali manjša) možna nevarnost za sodnikov nepristranski videz. Sodnikovo izražanje o pravu lahko vzbudi videz, da si je o določenem spornem vprašanju že ustvaril mnenje ali da je bolj naklonjen določeni skupini strank. Na to pa ne vpliva samo vsebina njegovega izražanja, ampak tudi način uporabe jezika in kontekst pravnega udejstvovanja. Sodnik, ki se izraža o področju, na katerem opravlja sodno funkcijo, mora zato to početi zadržano, preudarno in tako, da ne vzbudi videza, da si je o določenem problemu, ki lahko pride na sodišče, že ustvaril trdno stališče, zaradi česar ne bi mogel zadev reševati s popolno odprtostjo duha. Zlasti kadar sodnik v svojem delu monocentrično izostreno obravnava v teoriji še vedno sporno pravno vprašanje in se odločno opredeli za eno rešitev, bi pri odločanju v posamičnem sporu v zvezi s tem vprašanjem lahko postala vprašljiva njegova objektivna, pa tudi subjektivna nepristranskost, tj. ali je iz njegove javno izražene utemeljitve mogoče razbrati, da je dokončno nedojemljiv za argumente, ki podpirajo drugačno stališče.⁴⁵

12. Sodnik mora biti previden tudi pri izbiri foruma, na katerem se strokovno izraža. Že Kodeks sodniške etike, ki ga je junija 2001 sprejelo SSD, v komentarju pojasnjuje, da sodelovanje sodnika pri pravnih dejavnostih, ki so namenjene izključno posameznikom ali skupinam, ki pred sodiščem uveljavljajo kakšen interes, ni etično primerno. V takem primeru se tovrstno sodnikovo (praviloma plačano) sodelovanje vsebinsko lahko močno približa pravnemu svetovanju, ki pa ni dovoljeno.⁴⁶

13. Pri presoji o tem, ali bo izvajal določeno pravno (zunajsodno) dejavnost, je sodniku lahko v pomoč uporaba načela sorazmernosti, ki omogoča uravnoteženje nasprotnih načel na vseh pravnih področjih,⁴⁷ in uporaba testa objektivne nepristranskosti/neodvisnosti (tj. s presojo, kakšen vtis se glede nepristranskosti/neodvisnosti sodnika glede na okoliščine utemeljeno ustvari pri strankah in v javnosti). Previdnost pri sodnikovem vključevanju v pravno dejavnost pa vselej zajema tudi dolžnost vnaprejšnjega opozorila, da gre za njegovo zunajsodno dejavnost, in zavedanje, da se ne bo zapletal v pravne razprave ali se vnaprej opredeljeval do vprašanj, ki so lahko predmet odločanja pred sodiščem.

44 Enako je določal 29. člen ZSS pred spremembo ZSS-M.

45 Franc Testen, Sodniki in njihove zunajsodne pravne dejavnosti, Pravosodni bilten, letnik 2004, št. 2.

46 Franc Testen, Sodniki in njihove zunajsodne pravne dejavnosti, Pravosodni bilten, letnik 2004, št. 2.

47 Franc Testen, Sodniki in njihove zunajsodne pravne dejavnosti, Pravosodni bilten, letnik 2004, št. 2.

14. Glede zunajsodnega sodnikovega pravnega udejstvovanja je Sodni svet na 31. seji 6. 3. 2014 zavzel stališče, da zastopanje strank ali udeležencev v sodnih postopkih na podlagi pooblastila za sodnika ni sprejemljivo.

VII. NEZDRUŽLJIVOST

Sodnik uravnava
svoje zasebne ali javne, plačane ali neplačane (*pro bono*) zunajsodne dejavnosti
tako, da ne prihaja v nasprotje s svojimi poklicnimi dolžnostmi
ali ugledom in dostojanstvom sodniškega poklica.

Komentar:

1. Nekajkrat je bilo v komentarju že poudarjeno, da zahteva pripadnost sodstvu od sodnika določeno zadržanost v zasebnem in javnem življenju, vendar ne v pomenu, da bi se moral izločiti iz družbe. Družba potrebuje široko razgledane in človečne sodnike, ki so seznanjeni z družbenimi potrebami, različnostmi v njej, tokovi njenega razvoja in problemi. Hkrati pa morajo tudi sodniki uživati vse temeljne pravice in svoboščine. Sodnik zato izvaja načelo nezdržljivosti sodniške funkcije tako, da ne sprejme ali ne izvaja tistih dejavnosti, ki so nezdržljive z javnim zaupanjem v sodnikovo neodvisnost in nepristranskost, ki so nezdržljive s potrebno stopnjo predanosti sodniškemu delu ali z ugledom in dostojanstvom sodniškega poklica. Lahko pa govori, piše, poučuje ali predava (tudi o nepravniških temah) in se vključuje v kulturne, športne in druge družbene dejavnosti, če s tem ne ogroža dostojanstva sodniške funkcije in opravljanja svojih sodniških dolžnosti. Pod enakimi pogoji lahko sodnik sodeluje tudi v različnih pobudah civilne družbe (v humanitarnih in dobrodelnih ustanovah, šolskih svetih, verskih skupnosti ipd.), če članstvo v njih ne temelji na ekskluzivnosti ali nepreglednosti in če njihova dejavnost ni usmerjena v pridobivanje ekonomskih, socialnih, političnih ali drugih prednosti za člane take pobude ali ustanove.

2. Pri presoji, katere zunajsodne dejavnosti sme izvajati, se mora sodnik vprašati, ali bi sodelovanje v določeni dejavnosti v konkretnem družbenem kontekstu in z vidika razumnega povprečnega opazovalca objektivno lahko ogrozilo njegov ugled, neodvisnost in nepristranskost ali videz njegove neodvisnosti in nepristranskosti.⁴⁸

3. Sodnik izvaja načelo nezdržljivosti sodniške funkcije tudi s tem, da je popolnoma odprt in ravna pregledno glede svojih zunajsodnih dejavnosti.

Posebej o politični aktivnosti sodnikov

4. Politična dogajanja so pomemben del družbe, od katerega sodniki, ki so in morajo biti del družbe, ne morejo biti popolnoma ločeni. URS tako sodnikom prepoveduje, da so nosilci funkcij v organih političnih strank, ne prepoveduje pa jim članstva v političnih strankah (133. člen v zvezi z 42. členom URS). Sodniki lahko kandidirajo za določene politične funkcije, kot so funkcija

⁴⁸ Podobno tudi Sodni svet v svojem stališču, sprejetem na 36. seji 29. 5. 2014, spletna stran <http://www.sodni-svet.si/etika-in-integriteta/sodniska-etika/dvom-o-sodnikovi-nepriustranskosti/>.

predsednika republike, poslanca Državnega zbora, predsednika vlade, poslanca Evropskega parlamenta. Lahko so imenovani za ministra ali državnega sekretarja, predsednika ali namestnika predsednika Komisije za preprečevanje korupcije, člana Evropske komisije. V primeru izvolitve oziroma imenovanja na te funkcije jim sodniška funkcija ter vse pravice in dolžnosti iz sodniške službe mirujejo (40. člen ZSS). Prav tako sodniki v celoti izvajajo svojo aktivno volilno pravico z glasovanjem (7. člen ZVDZ, 2. člen ZDSve, 10. člen ZVPEP, 5. člen ZLV, 2. člen ZVPR).

5. Po drugi strani pa se morajo sodniki zavedati, da so nosilci dela oblasti, pri čemer je njihova vloga v oblastnem trikotniku drugačna od vloge članov zakonodajnega ali izvršilnih teles, kar terjaja od njih določeno zadržanost in vzdržnost glede političnega dogajanja. Politika in njeni člani ravna in se odločajo na podlagi usmeritev in preferenc volilnega telesa. Politične stranke pomenijo prevajanje (mnogokrat delnih) interesov državljanek in državljanov oziroma so njihov povezovalni člen v razmerju do izvršilne in zakonodajne oblasti. Sodnik pa mora odločati na podlagi zakona in presoje dejstev vsakega posameznega primera posebej ob spoštovanju enakosti vseh. Prav zato morajo biti sodniki, kolikor je to razumno mogoče, ne samo prosti, temveč tudi dajati videz, da so prosti političnih vplivov in pritiskov. V nasprotnem primeru je zaupanje javnosti v nepristranskost in neodvisnost sodstva lahko hitro okrnjeno. S tega vidika je treba razumeti in razlagati načelo nezdržljivosti v razmerju do sodnikove politične vzdržnosti.

6. Ta ne bi bila ustrezno uveljavljena, če bi sodnik na primer denarno prispeval ali nastopal v podporo politične stranke ali samostojnega kandidata za politično funkcijo⁴⁹; če bi javno podpiral ali kritiziral kandidata določene politične stranke ali samostojnega kandidata⁵⁰; če bi sodeloval na političnih shodih ali zborovanjih; če bi sodeloval v posvetovalnih organih politične stranke⁵¹. Sodnik se mora primerno ogradi tudi od politične aktivnosti članov svoje družine.

7. Tudi pri sodelovanju v javnih političnih razpravah⁵² mora biti sodnik zadržan. Da bi ohranili zaupanje javnosti v sodni sistem, se sodniki ne smejo izpostavljati političnim napadom. Lahko pa podprejo in sodelujejo v političnih aktivnostih, ki so namenjene krepitvi in izboljšanju vladavine prava, pravnega sistema in sodne veje oblasti (načelo združljivosti – VI. načelo kodeksa).

Posebej o finančnih in poslovnih dejavnosti

8. Sodnik ne sme opravljati odvetniških in notarskih poslov, gospodarske ali druge pridobitne dejavnosti, poslovodskih poslov, biti član upravnega ali nadzornega odbora gospodarske družbe ali druge pravne osebe, ki se ukvarja s pridobitno dejavnostjo (41. člena ZSS).

49 Stališče, da sodnik ne sme nastopati v korist določene politične stranke, in to tudi v času, ko mu sodniška funkcija miruje, je Sodni svet RS zavzel na 72. seji 20. 3. 2008.

50 Tako stališče je Sodni svet RS zavzel na 40. seji 21. 9. 2006.

51 Tako stališče je Sodni svet RS zavzel na 36. seji 18. 4. 2013 in ga je potrdilo Upravno sodišče v zadevi III U 207/2013.

52 Več o tem komentar III. načela kodeksa, podpoglavji Javno izražanje sodnikov in Smernice za sodnikovo javno izražanje.

9. Podatki o premoženjskem stanju sodnikov so javnosti dostopni v delu, ki se nanaša na dohodke in premoženje, pridobljeno v času opravljanja javne funkcije oziroma dejavnosti in eno leto po opravljanju funkcije oziroma dejavnosti. Sodniki morajo zato prijaviti svoje premoženjsko stanje in njegove spremembe ob nastopu službe, v času trajanja službe in ob njenem prenehanju (41. člen ZIntPK).

10. V skladu s 35. členom ZIntPK so sodniki zavezani poročati (v enem mesecu po nastopu funkcije in v osmih dneh po vsaki spremembi) tudi o subjektih, s katerimi so sami in/ali njihovi družinski člani v razmerju iz prvega odstavka 35. člena ZIntPK, tj. udeleženi kot poslovodje, člani posloводства, zakoniti zastopniki ter neposredno ali prek drugih pravnih oseb z več kot pet odstotnim deležem udeleženi pri ustanovitelskih pravicah, upravljanju ali kapitalu.

11. Sodnik se mora vzdržati vsakršne finančne ali druge poslovne dejavnosti, ki bi se lahko odražala kot neustrezen vpliv na nepristranskost ali ogrožanje neodvisnega sodnikovega položaja. Sodnik mora svoje investicije in druge finančne interese zagotavljati tako, da čim bolj zmanjša število zadev, v katerih bi se moral izločiti iz obravnave. Ne bi bilo v skladu s tem načelom, če bi sodnik ali njegov družinski član oziroma oseba, s katero živi, sprejel kakršnokoli darilo od stranke v postopku oziroma njenega pooblaščenca ali druge osebe, ki bi lahko postala stranka v postopku, ki bi ga vodil, oziroma če bi bilo dano v kakršnikoli povezavi z opravljanjem sodniške službe. Finančna posojila lahko sodnik najema samo pri institucijah, ki so registrirane za tako dejavnost, in če jih pridobi pod pogoji, ki veljajo za osebe, ki niso sodniki.

VIII. DISKRETNOST

Sodnik spoštuje načelo poklicne tajnosti
glede osebnih, poslovnih in vseh drugih podatkov,
za katere je izvedel pri opravljanju svoje funkcije.

Komentar:

1. Poklicna tajnost, ki jo morajo spoštovati sodniki, ima tako kot zahteva za neodvisno in nepristransko držo sodnika normativno in etično razsežnost. Njen cilj je dvojen. Zaradi varstva sodniške neodvisnosti in nepristranskosti se po določilu drugega odstavka 38. člena ZSS sodnik v javnosti ne sme vnaprej izražati o pravnih in dejanskih vprašanjih, ki so predmet zadeve, o kateri še ni pravnomočno odločeno, oziroma zadeve, v kateri je vloženo kakšno izredno pravno sredstvo. Takšen odnos do odprtih postopkov od sodnika zahtevata tudi načeli neodvisnosti in nepristranskosti v kodeksu (II. in III. načelo).⁵³ Hkrati pa morajo sodniki zaradi varstva človekovih pravic ohraniti zase vse, kar v okviru opravljanja službe zvedo o strankah in njihovih pravnih in dejanskih razmerjih, ter varovati tajnost vseh podatkov, do katerih javnost nima dostopa (prvi odstavek 38. člena ZSS).

2. Pravna država je država, v kateri je delovanje državnih organov pravno vezano in v kateri so zagotovljene temeljne (človekove) pravice.⁵⁴ Varovanje človekovih pravic je zato temeljna značilnost Republike Slovenije (5. člen URS). Pomembno mesto med človekovimi pravicami ima tudi pravica vsakega do osebnega dostojanstva in varnosti (34. člen URS). Kot navedeno, zato že zakon v prvem odstavku 38. člena ZSS sodnikom nalaga dolžnost ohraniti zase vse, kar v okviru opravljanja službe zvedo o strankah in njihovih pravnih in dejanskih razmerjih, ter varovati tajnost vseh podatkov, do katerih javnost nima dostopa (normativni vidik dolžnosti poklicne tajnosti). Varovanje dostojanstva, integritete ter zasebnosti fizičnih in pravnih oseb pa je obenem tudi osrednje etično načelo sodnikovega poklicnega delovanja, uresničeno v načelu diskretnosti, ki ne zajema le dolžnega varovanja tajnosti in zaupnosti tistih podatkov, do katerih javnost sploh nima dostopa, temveč vseh podatkov, za katere sodnik izve pri opravljanju svoje funkcije.

3. Sodnik zato ne zbira osebnih, poslovnih in drugih podatkov, če niso pomembni za obravnavo in presojo, niti takih podatkov ne razkriva zunaj postopka obravnavanja. Kadar mora na take podatke opreti svojo odločitev, mora pri ustni razglasitvi ali v pisnem odpravku sodne odločbe ustrezno zavarovati dostojanstvo in zasebnost vsakogar. Zagotavljanje varovanja dostojanstva in zasebnosti udeležencev postopkov od njega terja tudi konkretne previdnostne ukrepe, kot so zaklepanje pisarne, izklapljanje računalnika, razrez delovnih zapiskov/osnutkov, ki jih ne potrebuje več, itn. Hkrati mora osebno dostojanstvo udeležencev postopkov varovati tudi z vzdrževanjem

⁵³ O tem tudi komentar III. načela kodeksa, odstavek št. 28.

⁵⁴ Marijan Pavčnik, Teorija prava, Prispevek k razumevanju prava, Ljubljana 2015, str. 78–79.

neoporečnih in spoštljivih odnosov z udeleženci (IX. načelo kodeksa).⁵⁵

⁵⁵ O tem tudi komentar IX. načela kodeksa, 1.–8. odstavek.

IX. ODNOS

Sodnik vzpostavlja in vzdržuje neoporečne in spoštljive odnose s sodelavci in udeleženci v postopkih.

Komentar:

Odnos do strank in drugih udeležencev

1. Sodnikov odnos do strank in drugih udeležencev v postopkih mora voditi zavest, da ima vsak pravico do osebnega dostojanstva in varnosti (34. člen URS). Eno izmed temeljnih izhodišč Republike Slovenije je prav spoštovanje človeka in njegovih pravic ter svoboščin. Hkrati mora sodnik razumeti, da „sodni sistem predstavlja (represivni) del aparata moderne države, ki vsebuje potencialno nevarnost, da osebo ob vstopu v stavbo razčloveči. Posameznik pri instituciji išče pomoč, kar ga nehote postavlja v položaj podrejenosti in nemoči, zaradi česar je v takšnih primerih še posebej občutljiv na vsakršen potencialni vtis zlorabe moči s strani avtoritete, ki naj bi mu pomagala. Zaradi vsesplošnega nezaupanja posameznikov do vseh vrst institucij je zato pomemben vsakdo, ki deluje v sodnem sistemu (od varnostnika ob vstopu v zgradbo, osebja v sodnih pisarnah, urednika spletnih strani, do sodnika, ki izda končno odločbo). Pri tem je nujno poudariti, da je izkušnja na sodišču za veliko večino ljudi redka, kar še večja občutek negotovosti in tesnobe. Takšno čustveno stanje pa lahko (negativno) vpliva na sodelovanje strank v postopku.“⁵⁶

2. Sodnik mora zato stranke in druge udeležence v sodnem postopku ob upoštevanju razumnega roka sojenja obravnavati tako, da se čutijo upoštevane in slišane (gre za t. i. postopkovno pravičnost). V odnosu do njih se mora izogibati uporabi stereotipov, kretenj, pripomb in opazk, ki nakazujejo na spolno ali drugo diskriminacijo, podcenjevalnim, zaničljivim ali sarkastičnim pripombam. Hkrati se mora zavedati osebnostnih (intelektualnih, emocionalnih), kulturnih, rasnih, narodnostnih, verskih in drugih raznolikosti v družbi, jih razumeti, biti z njimi seznanjen ter jih upoštevati, tako da sta vselej zagotovljena enakost in spoštovanje dostojanstva vseh. Z enako pozornostjo mora poslušati vse stranke na sodni obravnavi in njihove zastopnike. Potrpežljivost, dostojanstvo in vljudnost so nujne odlike sodnikovega vedenja.

3. Nespoštljivo vedenje udeležencev postopkov (strank, odvetnikov, prič, izvedencev) mora preprečiti z uporabo sredstev za vzdrževanje reda v razumnih okvirih, brez tendenc ali videza maščevalnosti, in s potrebno strogostjo zagotavljati enakost, spodobnost in red v sodni dvorani.

4. Zagotoviti mora (v okviru zmožnosti in pristojnosti), da tudi delavci sodišča, ki delujejo na podlagi njegovih navodil in odredb, pri svojem delu spoštujejo dostojanstvo in pravice vsakogar, ki pride na sodišče.

56 Tako Vrhovno sodišče RS ob otvoritvi sodnega leta 2016, pridobljeno s spletne strani http://www.sodisce.si/mma_bin.php?static_id=20160209122253.

Posebej o odnosu do odvetnikov, tožilcev in drugih pravnih strokovnjakov⁵⁷

5. Delitev skupnih pravnih načel in etičnih vrednot med strokovnjaki, udeleženi v sodnem postopku, je, kot poudarjajo mednarodna priporočila,⁵⁸ bistvenega pomena za pravilno delovanje pravosodja. Sodniki, odvetniki in tožilci imajo v sodnem postopku različne vloge, vendar vsi ti poklici prispevajo k doseganju poštenih in učinkovitih rešitev v vseh sodnih postopkih v skladu z zakonom. Sodniki, odvetniki in tožilci med seboj delijo temeljno obveznost, tj. spoštovanje skladnosti s postopkovnimi pravili in načeli poštenega sojenja. Konstruktivni odnosi med njimi izboljšujejo kakovost in učinkovitost sodnih postopkov.⁵⁹ Sodstvo (znotraj njega pa sodniki) mora zato vzdrževati konstruktivne delovne odnose ne samo z institucijami in javnimi organi, vključenimi v vodenje in upravljanje sodišč, temveč tudi z vsemi strokovnjaki, katerih naloge so povezane z delom sodnikov.⁶⁰

6. Odnos sodnika do odvetnikov in tožilcev mora zato predvsem temeljiti na razumevanju njihovih vlog v sodnih postopkih in spoštovanju njihove neodvisnosti ob hkratnem ohranjanju lastne neodvisnosti in nepristranskosti.

7. Potrpežljivost, dostojanstvo, vljudnost in potrebna stopnja strogosti pri zagotavljanju reda in dostojanstva na sodišču so nujne odlike sodnikovega vedenja tudi v odnosu do odvetnikov in tožilcev.

8. Zaradi ohranjanja lastne nepristranskosti se morajo sodniki vzdržati komentarjev o delu odvetnikov in tožilcev v sodnih postopkih, kot so na drugi strani v skladu z drugim odstavkom 10. člena EKČP zaradi ohranjanja avtoritete in nepristranskosti sodišča določene omejitve tudi glede svobode izražanja odvetnikov⁶¹ ter ob upoštevanju domneve nedolžnosti tudi glede svobode izražanja tožilcev.⁶²

Odnos do kolegov in sodnega osebja

9. Sodnik je vedno del določenega delovnega okolja, ki ima svoje zakonitosti in delovne navade in ki s povratno močjo vpliva na njegovo delo. V zdravem, optimističnem delovnem okolju so delovni rezultati boljši. K takemu delovnemu okolju mora aktivno prispevati vsak sodnik.⁶³

10. Vljudno, spoštljivo in obzirno mora ravnati s sodnim osebjem. Od osebja ne sme zahtevati

⁵⁷ O tem tudi 35. in 36. točka komentarja III. načela kodeksa.

⁵⁸ Mnenje CCJE št. 12 in 16 ter Priporočilo Odbora ministrov CM/Rec(2010)12 o neodvisnosti, učinkovitosti in vlogi sodnikov.

⁵⁹ Tako Mnenje CCJE št. 16.

⁶⁰ Priporočilo Odbora ministrov CM/Rec(2010)-12 o neodvisnosti, učinkovitosti in vlogi sodnikov.

⁶¹ Mnenje CCJE št. 16.

⁶² Mnenje CCJE št. 12.

⁶³ Boris Strohsack, O moralno-etičnem liku sodnika, Naših 40 let, Slovensko sodniško društvo, Ljubljana 2011, stran 24-41.

neprimerne ali prekomerne pomoči.

11. S kolegi mora vzdrževati odnose, ki so spoštljivi do njihove neodvisnosti in samostojnosti. Kako je drug sodnik vodil postopek, presojal dejstva ali izvajal posamezne dokaze, ne komentira. To ne pomeni, da se s kolegi vedno strinja – lahko razpravlja o pravnih vprašanjih in zavzema lastna stališča. Proti kolegom pa ne sme zvijačno in prikrito delovati. Če dela v skupini, je pozoren do stališč kolegov in neguje spretnost skupinskega dela.⁶⁴

12. Sodnik mora zavzeto sodelovati tudi pri izboljšanju kakovosti dela na ravni delovnega okolja, ki mu pripada (na primer s sodelovanjem na rednih sestankih in kolegijih oddelka ali celotnega sodišča; v delovnih in projektih skupinah, namenjenih izboljšanju kakovosti sojenja; s pripravljenostjo biti kakovosten mentor mlajšim kolegom in mentorstvo dobronamerno sprejeti; z aktivnim sodelovanjem pri usposabljanjih kot izvajalec ipd.).

13. Predstavniki različnih stopenj sojenja si prizadevajo spoznavati in razumeti položaj kolegov z drugih stopenj in težave, s katerimi se soočajo pri sojenju.⁶⁵ V odnosu do kolegov z drugih stopenj se vedejo spoštljivo. Prvostopenjski sodnik zato pred strankami ne kritizira navodil instančnih sodišč v sodbah. Sodnik instančnega sodišča pa se v svojih sodbah izogiba poniževalnim in neprimernim komentarjem o delu nižjih sodišč.

14. Svoje mentorske zadolžitve sodnik opravlja prizadevno, tako da lahko pripravniki, strokovni pomočniki in sodelavci kar najbolj izpopolnijo svoje pravno znanje, delovne veščine in sposobnost uporabe prava.

Odnos sodnikov na vodstvenih položajih

15. Sodnik, ki je na vodilnem položaju, obravnava svoje kolege in sodno osebje s spoštovanjem in dostojanstveno ter ne vzbuja vtisa, da katerim od njih daje prednost. Prizadeva si, da je obveščen o vsem, kar se dogaja med zaposlenimi, in ne dopušča intrigantstva, obrekovanj in klevetanj med njimi.

16. Njegova ravnanja in odločitve so pregledni. Ne podleže pritiskom in poskusom vplivanja pri imenovanjih, premestitvah in napredovanjih svojih podrejenih. Pri dodeljevanju zadev spoštuje Sodni red ter zagotavlja pravično in enakomerno obremenitev vseh sodnikov.

17. Zaveda se tudi, da optimističnega in ustvarjalnega delovnega okolja na posameznem oddelku in/ali sodišču ni mogoče ustvarjati samo z grajami, opozorili, pogovori, temveč imajo pri tem lahko večji učinek pohvale ter iskanje in poudarjanje pozitivnih lastnosti in uspehov

64 Glej tudi podpoglavje Strokovna usposobljenost (7.–11. točka) komentarja IV. načela (usposobljenost), zlasti 9. točka.

65 Glej tudi 10. točko podpoglavja Strokovna usposobljenost komentarja IV. načela (usposobljenost).

posameznikov, ki bi jih kazalo prenesti na druge.⁶⁶

18. Prizadeva si za ustrezne odnose z vsemi drugimi sodnimi, pravosodnimi in javnimi organi.

⁶⁶ Boris Strohsack, O moralno-etičnem liku sodnika, Naših 40 let, Slovensko sodniško društvo, Ljubljana 2011.

X. UGLEDE

Sodnik z osebnim zgledom varuje ugled sodstva
in
se pri vseh svojih dejavnostih izogiba neustreznemu ravnanju ali obnašanju.

Komentar:

1. Zaupanje javnosti v sodstvo ne temelji samo na usposobljenosti in predanosti sodnikov, temveč tudi na njihovi osebni integriteti in pokončni drži pri opravljanju sodne funkcije in v zasebnem življenju. Od sodnika se pričakuje, da bo s svojim vedenjem (v službi in zunaj nje) zgled drugim. Sodnikovo ravnanje mora biti zato vedno častno in neoporečno ter v skladu s splošno sprejetimi standardi in vrednotami. Če je namreč določeno sodnikovo ravnanje mogoče označiti kot družbeno nesprejemljivo (z vidika povprečno razumnega in poučenega opazovalca), to javnost lahko razume kot dvoličnost. To pa neizogibno vodi v izgubo zaupanja javnosti v sodnika in sodstvo kot celoto. Sodnik mora zato vedno pretehtati, kako bi določeno njegovo ravnanje ali vedenje lahko razumel razumni, preudarni in obveščeni posameznik (objektivni test).

2. V vseh njegovih odnosih (z udeleženci postopka, novinarji, sodnimi uradniki, odvetniki in drugimi pravniki, uslužbenci sodišča, kolegi, strokovnjaki pravosodnega sistema itd.) mora biti sodnik vpljuden, intelektualno pošten in odprt.

3. Pri obvladovanju stresa in neugodnih stanj izkazuje samodisciplino.

4. Sodnik ima tudi primerno urejeno zunanost. Avtoritete si res ne more kupiti pri krojaču s primerno obleko, vendar pa tudi primerno oblačenje prispeva k varovanju ugleda sodnika in s tem sodišča.⁶⁷

5. Pri opravljanju svoje funkcije neguje lepo pisano in govorjeno slovensko besedo.⁶⁸ Sodstvo je „javna služba“. Sodnikovi pisni izdelki so namenjeni predvsem strankam, pa tudi širši javnosti. Sodne odločbe morajo biti – tudi zaradi varovanja ugleda sodstva – zato tako oblikovno kot vsebinsko urejene, razumljive, jasne in slovnično pravilne.

6. Sodnik ne išče neželenih intervencij zato, da bi bil deležen premestitve, imenovanja ali osebnega napredovanja, niti se ne trudi pridobiti koristi zase ali za druge.

7. Od sodnika se pričakuje, da spoštuje zakone, pravila in etične norme. Sodnikova kršitev pravil ali zakonov lahko ogrozi ugled sodstva, spodbuja nespoštovanje zakonov in ruši zaupanje javnosti v

⁶⁷ Boris Strohsack, O moralno-etičnem liku sodnika, Naših 40 let, Slovensko sodniško društvo, Ljubljana 2011.

⁶⁸ 15. načelo Kodeksa sodniške etike, oktober 1972, in Boris Strohsack, O moralno-etičnem liku sodnika, Naših 40 let, Slovensko sodniško društvo, Ljubljana 2011.

sodstvo.

8. Sodnik ima pravico uporabiti pravna sredstva za zaščito lastnih pravic. Vendar mora biti pri odločitvi, ali bo začel sodni postopek, preudaren. Kot stranka v postopku namreč lahko vzbudi vtis, da izkorišča svoj položaj sodnika. Na podlagi sodnih ugotovitev in sklepov v tovrstnih postopkih je lahko okrnjena celo njegova verodostojnost.

Če si mislec,
med črko in duhom izberi duha:
če je duh resničen, bo tudi črka prava.

VIRI

1. A. Novak, Boris, Etika težje poti, Nova revija, letnik XVII, št. 190–192, str. 114–124
2. Basic Principles on the Independence of the Judiciary, Temeljna načela Združenih narodov o neodvisnosti in samostojnosti sodstva, sprejeta leta 1985 na 7. kongresu Združenih narodov o preprečevanju kriminala in ravnanju z obtoženimi, ki jih je potrdila Generalna skupščina, pridobljeno s spletne strani
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx>
3. Brionska izjava o načelih neodvisnosti sodstva, sprejeta na konferenci predsednikov vrhovnih sodišč srednje in vzhodne Evrope na Brionih 14. oktobra 2015, pridobljeno s spletne strani <http://ceeliinstitute.org/wp-content/uploads/2015/10/Brijuni-Statement-Booklet.pdf>
4. Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct (2007), pridobljeno s spletne strani https://www.unodc.org/documents/corruption/publications_unodc_commentary-e.pdf;
5. Evropska mreža sodnih svetov (ENCJ), Judicial Ethics – Report 2009–2010, pridobljeno s spletne strani <http://encj.eu/images/stories/pdf/ethics/judicialethicsdeontologiefinal.pdf>;
6. Komisija za preprečevanje korupcije, zbornik Javna etika in integriteta: Odgovornost za skupne vrednote, Ljubljana 2002, pridobljeno s spletne strani https://www.kpk-rs.si/upload/datoteke/Zbornik_Javna_etika_in_integriteta_odgovornost_za_skupne_vrednote.pdf%281%29.pdf
7. Igličar, Albin, Pogledi sociologije prava, 2012
8. Igličar, Albin, Teme iz sociologije prava, 1991
9. Kranjc, Janez, Latinski pravni reki, Ljubljana 2006
10. Kranjc, Janez, Pozabljena latinščina, Ljubljana, 2014
11. Kranjc, Janez, Pozabljena latinščina, Pravna praksa 17. 3. 2016
12. Krug, Peter, Urejanje zunajsodnega dela sodnikov: Etični standardi in njihova uporaba v Združenih državah Amerike, Pravniki, 2008, št. 7–8, str. 331–362
13. Moran, Jasmin, Courting Controversy: Judges and the problems caused by extrajudicial speech, 2014, pridobljeno s spletne strani
<http://researcharchive.vuw.ac.nz/xmlui/bitstream/handle/10063/4613/thesis.pdf?sequence=2>
14. Mt. Scopus International Standards on Judicial Independence, pridobljeno s spletne strani <http://www.jiwp.org/#!/mt-scopus-standards/c14de>
15. Novak, Marko, Delitev oblasti, Medigra prava in politike, Cankarjeva založba, 2003
16. Pavčnik, Marijan, Neodvisnost sodnikov, Odvetnik, 2014, št. 68., str. 10
17. Pavčnik, Marijan, Teorija prava, Prispevek k razumevanju prava, 2015
18. Plauštajner, Konrad, Pravica do neodvisnega sodnika, Podjetje in delo, 1994, št. 5–6, stran 837–845
19. Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities
20. Schmidt, W. Christopher, Beyond the Opinion: Supreme Court Justice and Extrajudicial

- Speech, pridobljeno s spletne strani http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2429480
21. Shetreet, Simon, *The Culture of Judicial Independence, Conceptual Foundations and Practical Challenges*, Boston 2012
 22. Slovensko sodniško društvo, *Kodeks sodniške etike*, 2001
 23. Slovensko sodniško društvo, *Naših 40 let*, Ljubljana 2011
 24. Stališča Sodnega sveta v zvezi z etiko in integriteto, pridobljena s spletne strani <http://www.sodni-svet.si/>
 25. Svet Evrope, CCJE, *Magna carta sodnikov*, 2010, pridobljeno s spletne strani <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CCJE-MC%282010%293&Language=lanSlovenian&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864>
 26. Svet Evrope, mnenja CCJE, št. 1, 3, 4, 7, 12, 16 in 18 pridobljena s spletne strani https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccje/textes/Avis_en.asp
 27. Svet Evrope, Odbor ministrov, priporočilo CM/Rec(2010)12 o neodvisnosti, učinkovitosti in vlogi sodnikov, pridobljeno s spletne strani <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1707137>
 28. Šturm, Lovro, *Omejitve oblasti, ustavna izhodišča javnega prava*, Nova revija (1998)
 29. Testen, Franc, *Sodniki in njihove zunajsodne pravne dejavnosti*, *Pravosodni bilten*, letnik 2004, št. 2
 30. Vrhovno sodišče RS, *otvoritev sodnega leta 2016*, pridobljeno s spletne strani http://www.sodisce.si/mma_bin.php?static_id=20160209122253
 31. Vrhovno sodišče RS, projekt IKS – *Izboljšanje kakovosti sodstva*, pridobljeno s spletne strani http://krm.sodisce.si/userfiles/File/SRSU/_ni_Vzpostavitevni_dokument_IKS_ver_1_0-2016.pdf
 32. Zagorc, Saša, *Poslanski mandat in nezdržljivost poslanske funkcije*, 2009
 33. Zalar, Boštjan, *Krajša zgodovina načela pravne države*, *Pravna praksa* 12. 3. 2009, leto 28/882
 34. Zobec, Jan, *Mehki trebuh slovenskega sodstva*, *Delo* 8. 12. 2012
 35. Zobec, Jan, *Sodnikove etične dileme, Podjetje in delo*, 2007, št. 6–7, str. 1553–1572

SEZNAM KRATIC in OKRAJŠAV

CCJE	Consultative Council of European Judges – Posvetovalni svet evropskih sodnikov
CIP	Center za izobraževanje v pravosodju
EJTN	European Judicial Training Network – Evropska mreža institucij za izobraževanje v pravosodju
EKČP	Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Ur. l. RS – MP, št. 33/1994
ENCJ	European Network of Councils for the Judiciary – Evropska mreža sodnih svetov
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
EU	Evropska unija
kodeks	Kodeks sodniške etike
komisija	Komisija za etiko in integriteto
RS	Republika Slovenija
SSD	Slovensko sodniško društvo
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
URS	Ustava Republike Slovenije, Ur. l. RS/I, št. 33/1991, Ur. l. RS, št. 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 68/2006, 47/2013
ZDSve	Zakon o državnem svetu, Ur. l. RS, št. 44/1992, 11/2003 – skl. US, 73/2003 – odl. US, 76/2005, 94/2007 – odl. US, 95/2009 – odl. US, 21/2013 - ZFDO-F
ZIntPK	Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije, Ur. l. RS, št. 45/2010, 26/2011, 30/2011 – skl. US, 43/2011
ZLV	Zakon o lokalnih volitvah, Ur. l. RS, št. 72/1993, 7/1994, 33/1994, 61/1995 – skl. US, 70/1995, 51/2002, 11/2003 – skl. US, 73/2003 – odl. US, 54/2004 – Zdoh-1, 72/2005, 72/2005 – ZLS-M, 121/2005, 70/2006 – odl. US, 46/2007 – odl. US, 54/2007 – odl. US, 60/2007, 45/2008, 83/2012
ZS	Zakon o sodiščih, Ur. l. RS, 19/1994, 45/1995, 38/1999, 26/1999 – ZPP, 28/2000, 26/2001 - PZ, 67/2002 - ZSS-D, 110/2002 - ZDT-B, 56/2002 - ZJU, 73/2004, 72/2005, 127/2006, 49/2006 - ZVPSBNO, 67/2007, 45/2008, 96/2009, 86/2010 - ZJNepS, 33/2011, 75/2012, 63/2013, 17/2015
ZS-L	Novela Zakona o sodiščih, Ur. l. RS, št. 17/2015 z dne 13. 3. 2015
ZSS	Zakon o sodniški službi, Ur. l. RS, št. 19/1994, 8/1996, 24/1998, 48/2001, 67/2002, 2/2004 – ZPKor, 71/2004, 47/2005 – odl. US, 17/2006, 27/2006 - skl. US, 127/2006, 1/2007 – odl. US, 57/2007, 120/2008 – odl. US, 91/2009, 33/2011, 46/2013, 63/2013, 69/2013 – popr., 95/2014 - ZUPPJS15, 17/2015
ZSS-M	Novela Zakona o sodniški službi, Ur. l. RS, št. 17/2015 z dne 13. 3. 2015
ZVDZ	Zakon o volitvah v državni zbor, Ur. l. RS, št. 44/1992, 13/1993, 60/1995, 14/1996 – odl. US, 67/1997 – odl. US, 66/2000 - UZ80, 70/2000 - ZpolS-A, 11/2003 – skl. US, 11/2003 – odl. US, 73/2003 – odl. US, 78/2006, 54/2007 – odl. US, 35/2014 – odl. US
ZVPEP	Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament, Ur. l. RS,

št. 96/2002, 22/2004, 41/2007 - ZVRK, 109/2009, 9/2014

ZVPR Zakon o volitvah predsednika republike, Ur. l. RS, št. 39/1992, 11/2003 – skl. US, 73/2003 – odl. US

ZVPSBNO Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, Ur. l. RS, št. 49/2006, 117/2006 – Zdoh-2, 58/2009, 30/2010 – odl. US, 38/2012